

VÄSTERÅS STAD

KONSEKVENSANALYS KULTURMILJÖ

UPPDRAG Kopparlunden Samlad bedömning RI	UPPDRAGSLEDARE Martin Åhrén	RAPPORTDATUM 2021-10-06
UPPDRAGSNUMMER 11005887	UPPRÄTTAD AV Martin Åhrén	

Samlad bedömning av påverkan på riksintresset Västerås stad

Kopparlunden Syd, dp 1878

Laga kraft 2021-10-06

Kopparlunden Mitt, dp 1879

Laga kraft 2021-10-06

Kopparlunden Norr, dp 1882

Laga kraft 2021-10-06

Kopparlunden Öst

Västerås kommun, Västmanlands län

1 (51)

Sammanfattning

Allt sedan industrin började avvecklas i Kopparlunden i början av 1990-talet har viljan funnits att förvandla det hundraåriga industriområdet till någonting annat. Behovet har vuxit med tiden och med en ständigt pågående inflyttning till Västerås finns nu förutsättningarna att skapa en helt ny stadsdel med bostäder, skolor, förskolor, centrumfunktioner, kontor etc. Redan 1995 års fördjupade översiktsplan för Kopparlunden öppnade för både rivningar och bostadsbyggande. Intentionerna har därefter bekräftats i både Västerås översiktsplan och det planprogram som ersatte FÖP:en 2016. Men den starka viljan att utveckla och förnya Kopparlunden har också följts av en stor medvetenhet om dess kulturhistoriska värden och betydelse för Västerås stads historia. Inventeringar har gjorts för att identifiera dessa värden och planbestämmelser har antagits för att säkerställa ett långsiktigt bevarande. Det slutgiltiga ställningstagandet för Kopparlunden som kulturmiljö togs när området i sin helhet blev del av riksintresset Västerås 2018.

De omfattande planprocesser som nu pågår berör större delen av Kopparlunden. Tre detaljplaner har synkroniserats och en viktig anledning till detta är riksintresset. Den fjärde och sista har inte ännu påbörjats. För varje detaljplan har en miljökonsekvensbedömning tagits fram och i dessa behandlas förslagets påverkan inom respektive planområde. Konsekvensanalysen *Samlad bedömning av påverkan på riksintresset Västerås stad* är upprättad för att bedöma de tre nu aktuella planförslagets totala påverkan på riksintresset.

Ambitionen har varit att arbeta med området som en helhet trots de tre detaljplanernas tämligen olika förutsättningar. Det har medfört vinster för kulturmiljön inom vissa delar av området och eftergifter i andra. En viktig aspekt med ett samlat grepp om Kopparlunden är att riskerna för framtida kumulativa konsekvenser för riksintresset kunnat minimeras. De ställningstaganden som gjorts är vägledande för bevarandet och utvecklingen även inom det sista, kommande östra planområdet.

Planförslagen redovisar omfattande förändringar av Kopparlunden till följd av både rivningar och tillägg. Området kommer att genomgå en förvandling från industri med hårda ytor, tunga transporter och stora upplagsplatser till stadsbebyggelse med bostadskvarter, grönytor och förskolegårdar. De långa, breda och låga byggnaderna kommer att kompletteras med höga och slanka hus vilka i sin tur kommer att ge ett avtryck i stadens siluett.

Förändringen av Kopparlunden bedöms inte vara så omfattande att den påverkar motivet till riksintresset som helhet. Däremot är förändringen av delområdet Kopparlunden så pass omfattande att den bedöms som en försvagning av områdets värden med risk för att riksintresset skadas. De främsta orsakerna till denna bedömning är exploateringens omfattning samt att de historiska spåren från Kopparlundens moderna historia, från andra världskriget och framåt, i stor utsträckning försvinner. Den bebyggelse som bevaras kommer att få ett omfattande skydd i form av q- och k-bestämmelser. Den kommer i praktiken att koncentreras till ett mindre område men kommer istället att förtydligas i relationen till sin omgivning. Försvunna strukturer kommer att omtolkas och i viss mån återskapas med ett annat innehåll. Riksintressets läsbarhet kommer att påverkas negativt men inte i sådan utsträckning att det bedöms medföra en risk för påtaglig skada.

I jämförelse med nollalternativet bedöms konsekvenserna för riksintresset som likvärdiga på sikt. En fragmenterad hantering av området under längre tid riskerar att leda till kumulativa negativa konsekvenser med samma resultat – att riksintresset skadas.

Bedömningen att riksintressets värden försvagas förutsätter att den totala rivning som planprogrammet redovisar för Kopparlunden Öst inte genomförs. Skulle den fullföljas är bedömningen att förändringen är en förvanskning. Det skulle i så fall medföra en risk för påtaglig skada på riksintresset.

Innehållsförteckning

Del 1 – Förutsättningar	7
Administrativa uppgifter	7
Bakgrund.....	8
Parallella processer	8
Läsanvisningar.....	9
Riksantikvarieämbetets handbok "Kulturmiljövårdens riksintressen"	10
Lagar och dokument	11
Begrepp	11
Del 2 – Bedömningsgrunder	12
Västerås översiktsplan 2026.....	12
Planprogram Kopparlunden Pp 33	14
Riksintresset U24 Västerås stad.....	18
Tidigare kulturmiljöutredningar	19
Del 3 – Konsekvensbedömning	20
Planförslagen i relation till översiktsplanen och planprogrammet	20
Planprogrammet i relation till riksintresset	20
Stadens siluett i relation till riksintresset	21
Nollalternativet	22
Planförslagen	23
Kopparlundens samlade karaktär	24
Befintliga byggnader	24
Nya byggnader	26
Byggnadshöjder och volymer.....	26
Gestaltning	27
Planstruktur och stråk	28
Stadsbild	32
Påverkan på riksintressets övriga delområden	34
Sammanfattande bedömning.....	38
Riktlinjer vid den framtida planeringen av Kopparlunden Öst	40

Bilaga 1 – Siktlinjerna i Kopparlunden

Bilaga 2 – Kopparlundens historia

Del 1 – Förutsättningar

Administrativa uppgifter

Stadsdel	Kopparlunden
Kommun	Västerås
Detaljplaner	Verkstaden 7 m.fl., Kopparlunden Syd, Västerås, Dp 1878 (BN 2016/01317, laga kraft 2021-10-06) Verkstaden 12 m.fl., Kopparlunden Mitt, Västerås, Dp 1879 (BN 2017/00683, laga kraft 2021-10-06) Verkstaden 20 m.fl., Kopparlunden Norr, Västerås, Dp 1882 (BN 2017/00872, laga kraft 2021-10-06)
Planhandläggare	Viktor Ståhl och Susanne Shahoud Malo, Västerås stad
Beställare	Archus Development AB
Kontaktperson	Salman Salman
Uppdragsansvarig	Martin Åhrén, Sweco Sverige AB
Handläggare	Martin Åhrén, certifierad sakkunnig KUL, nivå K
Rapportens titel	<i>Samlad bedömning av påverkan på riksintresset Västerås stad – Kopparlunden Syd, dp 1878, Kopparlunden Mitt, dp 1879, Kopparlunden Norr, dp 1882, Kopparlunden Öst, Västerås kommun, Västmanlands län</i>
Rapportens status	Antagandehandling
Genomförandetid	2019-21
Rapportdatum	2021-10-06

Bild från Västerås stads stadsbyggnadsförvaltning som visar indelningen av Kopparlunden i fyra detaljplaneområden. I dagsläget är inte detaljplanen för Kopparlunden Öst påbörjad.

Bakgrund

Kopparlunden har genomgått och genomgår en omfattande förändring. Den gamla industrin har flyttat och området skall nu omformas för att bli en del av den aktiva stadskärnan med bostäder, kontor och olika verksamheter. I de nya planförslagen är Kopparlunden indelad i fyra planområden: Syd, Mitt, Norr och Öst.

I samband med att detaljplanerna för Syd, Mitt och Norr upprättades 2019 genomfördes miljökonsekvensbeskrivningar vilka bl.a. behandlade kulturmiljön. Således har konsekvensanalyser gjorts av planernas påverkan på kulturmiljön inom respektive planområde. Däremot har inte någon bedömning gjorts av planernas samlade påverkan på riksintresset och Kopparlunden som ett av dess karaktärsområden. Det är skälet till att denna konsekvensanalys tagits fram.

Miljökonsekvensbeskrivningarna har reviderats och uppdaterats efter plansamrådet och ingår nu i antagandehandlingarna. I detta arbete har Sweco ansvarat för Kopparlunden Syd medan Tyréns ansvarat för Kopparlunden Mitt och Norr.

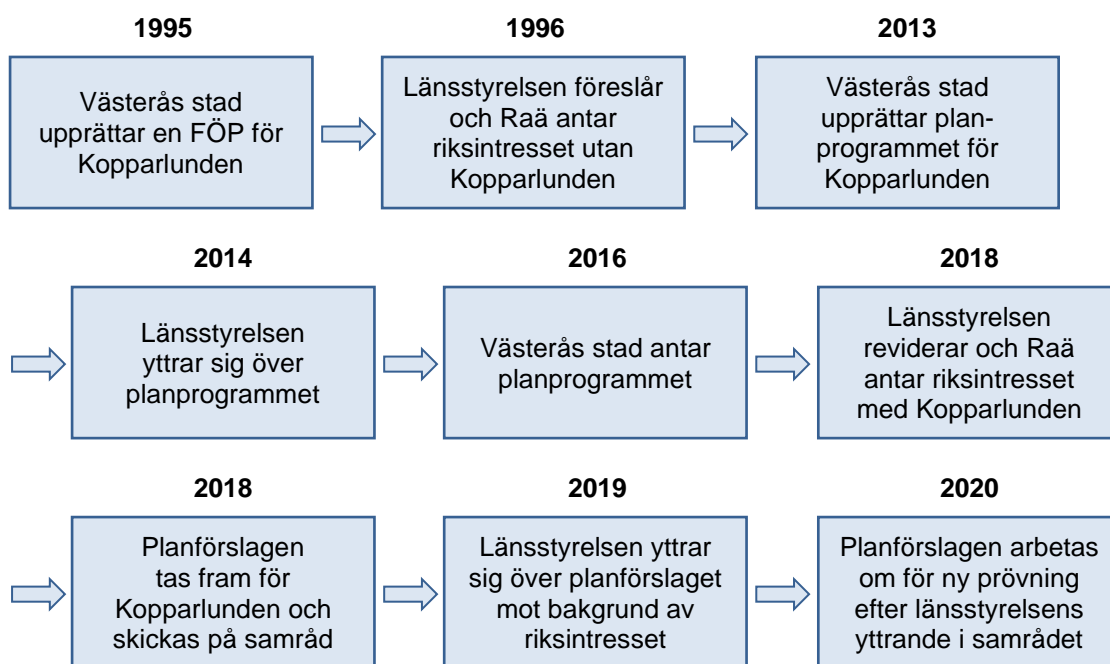
Parallella processer

Redan när industrin deklarerade att den skulle dra ner på sin verksamhet inom Kopparlunden i början av 1990-talet påbörjades ett framåtblickande arbete för att skapa möjligheter till utveckling samtidigt som områdets kulturvärden bevakades. 1995 antog Västerås kommunfullmäktige en fördjupad översiktsplan för Kopparlunden. I denna fanns flera avvägningar och bedömningar som fortfarande är aktuella och som legat till grund för det nuvarande planprogrammet från 2016. En av dessa avvägningar är möjligheten att riva hela eller delar av Emausverkstaden för att ersätta den med bostäder.

Parallellt med planeringen av Kopparlunden har arbetet med riksintresset Västerås stad pågått. 1996 fattade Riksantikvarieämbetet beslut om riksintresset utan att inkludera Kopparlunden. 2018 gjorde Länsstyrelsen Västmanland en revidering och i samband med detta införlivades Kopparlunden som ett eget karaktärsområde.

De parallella processerna har medfört att utvecklingen av Kopparlunden betraktats från två håll och ur två olika myndighetsperspektiv. Det faktum att processerna inte varit helt synkroniserade har lett fram till en komplicerad situation idag. Det planprogram som legat till grund för de aktuella planförslagen inom Kopparlunden granskades inte av länsstyrelsen mot bakgrund av en antagen utvidgning av riksintresset, även om den processen redan var igång. Fyra år senare, samtidigt som planförslagen togs fram, fattades beslutet om Kopparlunden som del av riksintresset. När samrådet för planförslagen blev aktuellt var det mot bakgrund av ett antaget riksintresse. Därmed hade också kraven i praktiken skärpts vad gäller bevarandefrågan i Kopparlunden jämfört med tiden för granskningen av planprogrammet.

Som en följd av detta fungerar denna konsekvensbedömning i praktiken som en bedömning även av planprogrammet. Referenser till dess intentioner och formuleringar återkommer genom hela dokumentet. Därför finns också en utförlig redogörelse för de delar av programmet som behandlar kulturmiljön under rubriken *Bedömningsgrunder*.

Läsanvisningar

Denna konsekvensanalys består av tre delar: *Förutsättningar*, *Bedömningsgrunder* och *Konsekvensbedömning*.

Del 1 – Förutsättningar redovisar den process som lett fram till dagens planförslag samt de dokument, lagar och begrepp som styrt arbetet med konsekvensanalysen.

Del 2 – Bedömningsgrunder redovisar de dokument som ligger till grund för den kulturhistoriska värderingen av Kopparlunden. Här ingår såväl den övergripande översiktsplanen och planprogrammet som formuleringen av riksintresset och tidigare utförda kulturmiljöinventeringar. De karaktäriseringar som gjorts och de kulturhistoriska värden som identifierats i dessa dokument bildar utgångspunkt för bedömningen av planförslagets påverkan på både riksintresset som helhet och karaktärsområdet Kopparlunden.

Del 3 – Konsekvensbedömning redovisar dels hur dokumenten i del 2 förhåller sig till varandra, dels vilka konsekvenser planförslagen samt nollalternativet får för riksintresset. Konsekvensbedömningen av planförslagen är uppdelad på åtta rubriker: *Kopparlundens samlade karaktär*, *Befintliga byggnader*, *Nya byggnader*, *Byggnadshöjder och volymer*, *Gestaltning*, *Planstruktur och stråk*, *Stadsbild* samt *Påverkan på riksintressets övriga delområden*. Målet med dessa rubriker är att belysa och bedöma viktiga stadsbyggnadsegenskaper i såväl den nuvarande som den planerade miljön. Rubrikerna motsvarar dispositionen av kulturmiljöbedömningarna som finns i de tre planernas miljökonsekvensbeskrivningar. På så vis utgår bedömningen av påverkan på riksintresset från samma egenskaper som bedömningarna av respektive planområde.

Riksantikvarieämbetets handbok ”Kulturmiljövårdens riksintressen”

Rapporten *Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6 § miljöbalken – Handbok* (Raä 2014) ger bl.a. vägledning i bedömningen av hur förändringar kan förstärka eller försvaga de kulturhistoriska värden som identifierats inom ett riksintresse. Det är kommunens ansvar att säkerställa riksintressena vid upprättandet av översikts- och detaljplaner. Om de kulturhistoriska värdena förvanskas eller försvinner kan förändringen bedömas som en påtaglig skada. Om så är fallet kan länsstyrelsen upphäva en detaljplan med hänvisning till riksintresset.

	Förändring						
Områdets värden kommer att	fördas	förökas	förstärkas	förbli oförändrade	försvagas	förvanskas	försvinna
Innebörd	förbättring			neutral påverkan	skada	påtaglig skada	
Förhållnings-sätt	Inspirera - stärka Berika			Hänsyn Bruka varsamt	Hindra - lindra Minimera skadan	Ej tillåtligt Undvika skadan	

Tabell för bedömningen av olika förändringars påverkan på riksintressen enligt Riksantikvarieämbetets rapport *Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6 § miljöbalken – Handbok* (2014-06-23).

Handboken säger följande om påtaglig skada:

Landskapets läsbarhet – d.v.s. möjligheterna att förstå och uppleva ett områdes riksintressanta kulturhistoriska sammanhang, såsom det kommer till uttryck i landskapet – är central vid urvalet av riksintressen och därmed även i analysen av en förändrings påverkan på kulturmiljön. [...]

Miljöns riksintressanta egenskaper består i alla de fysiska uttryck – objekt, karaktärsdrag, strukturer, funktioner och samband – som gör den riksintressanta historien läsbar i landskapet. Det är åtgärdens konsekvenser för denna läsbarhet som ska lyftas fram i skadeanalysen. Avgörande för bedömningen är i hur hög grad platsen fortsatt kommer att karaktäriseras av eller kunna återspegla det riksintressanta kulturhistoriska sammanhang som ligger till grund för utpekandet. [...]

Avgörande för bedömningen av om en förändring kan innebära påtaglig skada eller inte är i hur hög grad platsen fortsatt karaktäriseras av eller har förutsättningar att återspegla det riksintressanta kulturhistoriska sammanhang som varit präglade. [...]

Vid bedömningen av påtaglig skada bör, enligt de allmänna råden, även tidigare ingrepp och/eller skador beaktas. [...] I de fall då tidigare förändringar har inverkat negativt på miljöns kapacitet att särskilt väl återspegla ett riksintressant kulturhistoriskt sammanhang bör dock dessa förändringar beaktas i bedömningen av påtaglig skada. [...]

I de fall den föreslagna åtgärden innebär att de riksintressanta uttrycken och karaktärsdragen, eller delar av dessa, förloras eller förvanskas bör skadan bedömas som påtaglig.

Det kan handla om att fysiska uttryck – objekt, karaktärsdrag, strukturer, funktioner och samband – försvinner eller att nytillskott dominerar över eller släcker ut de karaktärsdrag och samband som är avgörande för riksintresset.

Riksintresset Västerås stad täcker ett stort geografiskt område och ett långt tidsspänn. Det omfattar därför en rad olika fysiska uttryck i form av objekt, karaktärsdrag, strukturer, funktioner och samband. Bedömningen av en förändrings påverkan på riksintresset kan göras på en övergripande nivå, men den kan också göras för varje identifierat delområde. Handboken säger följande om detta:

Påtaglig skada kan hävdas på både riksintresset som helhet och på aspekter eller delområden inom den riksintressanta miljön. [...] Ett mindre delområde kan anses vara av så stor betydelse för områdets samlade värden att en åtgärd som endast eller i huvudsak påverkar delområdet kan anses medföra påtaglig skada på hela riksintresset.

Då Kopparlunden pekats ut som ett eget karaktärsområde med ett eget uttryck kan förändringarna därför anses utgöra påtaglig skada på riksintresset Västerås stad som helhet.

Lagar och dokument

Bedömningen av planförslagets konsekvenser för riksintresset har gjorts med utgångspunkt i följande lagar och dokument:

- Riksintressen enligt 3 kap. miljöbalken (SFS 1988:808) samt Riksantikvarieämbetets handbok *Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6 § miljöbalken* (2014).
- Den allmänna lokaliseringssprövningen i 2 kap. plan- och bygglagen (SFS 2010:900).
- Boverkets byggregler (BBR27) samt riktlinjer för värdering och hantering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.
- De nationella kulturmiljömålen enligt *Kulturmiljöns mångfald* (Kulturdepartementet prop. 2012/13:96).

Begrepp

Kulturmiljö som begrepp har definierats av Riksantikvarieämbetet i skriften *Vision för kulturmiljöarbetet 2030* (2016).

Kulturmiljö avser de avtryck som de mänskliga aktiviteterna genom tiderna avsatt i den fysiska miljön. Kulturmiljö är hela den av människor påverkade miljön som i varierande grad präglats av olika mänskliga verksamheter och aktiviteter. En kulturmiljö utgör en kontext som kan innehålla föremål, ortnamn eller traditioner som är knutna till platsen.

Stadsbild är den av alla uppfattade bilden av ett kvarter, en stadsdel eller en hel stad. Stadsbilden är uppfattningen av relationerna mellan byggnader, miljöer eller områden. Stadsbilden definieras främst av byggnadernas utbredning, höjder, volymer och material men även av innehåll och verksamheter. Påverkan på stadsbilden kan därför handla om både skalan och områdets eller byggnadens funktion.

Del 2 – Bedömningsgrunder

Kopparlunden har varit ett område under utveckling ända sedan Outokumpu Copper bestämde sig för att flytta sin verksamhet från de södra delarna av Kopparlunden under början av 1990-talet. För att hantera frågorna som berörde möjligheterna och begränsningarna tog Västerås stad fram en fördjupad översiktsplan för hela området vilken antogs 1995. Som underlag upprättades bl.a. två kulturhistoriska inventeringar; en för byggnadernas exteriörer och en för deras interiörer.

Den övergripande planen då var att industrin skulle finnas kvar i den norra delen av området medan Kopparlundens mitt och södra del skulle få nya funktioner. Det äldsta området i Kopparlundens mitt skulle öppnas upp för mindre verksamheter och kulturlokaler. I den södra delen föreslogs bl.a. att delar av eller hela Emausverkstaden skulle kunna rivas för att ersättas av ny bostadsbebyggelse.

Den fördjupade översiktsplanen tog tydlig ställning för en påtaglig förändring av Kopparlunden men med ett stort fokus på bevarandet av kulturmiljön. Ambitionen var då, liksom nu, att förtydliga områdets kulturvärden för att skapa en stadsdel med en egen karaktär baserad på dess välbevarade industribeskyddelse och stora betydelse för Västerås stads historia. Ett betydande steg i denna riktning togs då gällande detaljplan för centrala Kopparlunden antogs 1999 (dp 1367, till del ändrad 2008 genom dp 1665). I denna skyddas stora delar av den befintliga bebyggelsen genom q- och k-bestämmelser. Gällande detaljplaner för de norra, östra och södra delarna är dock betydligt äldre och upprättades helt med fokus på industriverksamheten (dp 144 daterad 1951 och dp 313 daterad 1962).

1995 års fördjupade översiktsplan upphörde att gälla när *Planprogram Kopparlunden Pp 33* antogs 2016. Planprogrammet ersatte den fördjupade översiktsplanen i alla dess delar.

Västerås översiktsplan 2026

Västerås översiktsplan 2026 med utblick mot 2050 (rev. antagen 2017) bygger på ett scenario där Västerås växer från 150 000 invånare till 230 000 år 2050. Det ställer krav på en omfattande utbyggnad av både staden och den omgivande landsbygden. Enligt kalkylen kommer det att krävas att ca 40 000 nya bostäder byggs under de kommande 30 åren, till stor del inom stadens gränser. I praktiken innebär det en mer än 50% ökning av invånarantalet samtidigt som en mycket omfattande förändring av samhället pågår till följd av digitaliseringen, automatiseringen, klimatförändringarna och frågorna kring hållbarhet och jämlikhet. Sammantaget kommer förändringarna att få långtgående konsekvenser för den byggda miljön. Översiktsplanen lyfter fram stadens kulturmiljöer som viktiga resurser och delar av dess identitet och karaktär, men de är underordnade de krav som den allmänna utvecklingen kommer att ställa på den framtida stadsbyggnadsprocessen. Översiktsplanen är dock inte helt tydlig vad gäller kommunens åtaganden att tillgodose riksintresset Västerås stad.

I översiktsplanen redovisas tretton strategier för hållbar utveckling av vilka två har särskild betydelse för kulturmiljön i Kopparlunden; *Balanserad komplettering* och *Kulturarv och utveckling i samklang*. Under Balanserad komplettering framgår att

Västerås ska fram till 2026 till största delen växa inom den redan byggda staden. Stadsutveckling ska ske genom omvandling av t ex äldre industriområden och storskaliga gaturum samt komplettering av bebyggelsen inom befintliga stadsdelar där det finns "överblivna" eller dåligt utnyttjade ytor. Vid all omvandling och komplettering ska en bra blandning mellan nya bostäder, arbetsplatser, skolor, mötesplatser och gröna områden skapas. Det innebär t ex:

- Större sammanhängande omvandlingsområden t ex äldre industriområden och storskaliga gaturum står för det största tillskottet av ny bebyggelse. [...]

- De värden som finns i befintliga bebyggelsemiljöer tas tillvara och blir en tillgång vid omvandling och komplettering inom den redan byggda staden.

Under Kulturarv och utveckling i samklang framgår att:

Byggnader, kvarter, parker, gator och torg berättar om stadens historia. [...] Kulturmiljön är en tydlig grund för stadens [...] identitet och stolthet.

I Västerås ska kulturarvet vara en resurs när staden utvecklas och förändras. I Västerås visar vi respekt för kulturarvet och kulturmiljön, så att det vi värdesätter idag även kan upplevas av framtida generationer. Det som byggs i dag blir en del av stadens framtida kulturarv. Det innebär t ex:

- Visa identitetsskapande byggnader, parker och andra miljöer respekt när staden utvecklas och förnyas.

- God arkitektur och gestaltning präglar utvecklingen av staden både vad gäller byggnader och offentliga rum och platser. [...]

- Utveckla och tillgängliggöra värdefulla kulturmiljöer för västeråsarna och besökare.

Översiktsplanen innehåller också ett stort antal riktlinjer för den framtida stadsbyggnadsprocessen. Bland dessa nämns följande:

Vid komplettering ska de kultur- och naturvärden som finns i befintliga bebyggelsemiljöer tas tillvara och bli en tillgång.

Stadens identitet ska förstärkas och utvecklas genom att identitetsskapande byggnader, parker och andra miljöer visas respekt och ges en ökad betydelse.

En av bilagorna till översiktsplanen behandlar bl.a. riksintressen, *Allmänna intressen*:

Översiktsplanens riktlinjer anger att hänsyn ska tas till kulturmiljövärdena vid lokalisering av ny bebyggelse eller vid annan ändring av markanvändningen samt att särskild hänsyn därvid ska tas till de värden som utgör grund för riksintresset. Riksintresset är därigenom tillgodosett.

Riktlinjerna är formulerade enligt följande:

Inom område av riksintresse för kulturmiljövärden ska särskild hänsyn tas till de värden som utgör grund för riksintresset.

Bilagan Allmänna intressen behandlar även kulturmiljön ur ett bredare perspektiv. Som underlag hänvisar översiktsplanen till ett flertal utredningar framtagna av bl.a. länsstyrelsen och Västmanlands läns museum. Kopparlunden ingår i ett större område som utgör *värdefull bebyggelsemiljö* och för dessa gäller att

Områden som utgör värdefull bebyggelsemiljö är områden inom vilka byggnader, mark och vegetation samspelar på ett sätt som ger en tidstypisk eller särpräglad karaktär. [...] Det är sammanhängande områden, stadsmiljöer, vilka som helhet har kvar en ursprunglig karaktär och representerar gott byggnadsskick från sin tid. [...]

Dessa bebyggelseområden kan förändras och kompletteras men hänsyn ska tas till varje områdes tidsanda och karaktär. Om- och tillbyggnader kan göras. Förändringarna behöver inte följa husens ursprungliga utförande, de ska dock knyta an till den anda och karaktär som var utmärkande för området när det planerades och byggdes. Kompletterande bebyggelse, förtätning, kan ofta tillåtas. Det förutsätter att såväl stadsplan som byggnader inte förvanskar områdets karaktär. Samspelet med grönskan ska uppmärksammas särskilt. Förändringar av gatusystemet, med t ex nya genombrott i trafikseparerade stadsdelar, bör undvikas.

Det bör noteras att byggnader som ingår i en *värdefull bebyggelsemiljö* betraktas som särskilt värdefulla enligt plan- och bygglagens definition. Därmed gäller förbudet mot förvanskning (PBL 8:13) samt kravet på underhåll för bevarandet av särskilda värden. Detta står dock inte uttryckt i översiktsplanen.

Planprogram Kopparlunden Pp 33

Det planarbete som nu pågår inom Kopparlunden baseras på planprogrammet som antogs 2016. I programmet redovisas såväl områdets karaktär och kulturhistoriska värden som de principer för stadsbyggnad och gestaltning som kommunen avser att kommande detaljplanering skall följa. Planprogrammet inleds med en sammanfattning i vilken det står att

Den historiska industrimiljön är grunden för områdets identitet och en kvalitet som tas tillvara när området utvecklas. Befintliga byggnader anpassas till nya funktioner. Ny bebyggelse läggs till utan att områdets identitet och karaktär förloras.

Planprogrammet definierar områdets olika karaktärer på följande vis:

De historiska byggnaderna, stråken och platserna tillsammans med berättelserna om Kopparlunden ger området dess unika identitet. Vissa byggnader sticker ut som exempel på industriarkitektur av högt värde eller som symboler för ett Västerås i stark frammarsch. Området har i huvudsak byggts ut i etapper från slutet av 1800-talet till mitten av 1950-talet. Utbyggnadsetapperna speglar Metallverkens stora expansionsperioder.

Den småskaliga inre kärnan av Kopparlunden karakteriseras av kulturhistoriskt värdefulla byggnader i en relativt homogen höjdskala. Byggnaderna är främst tillkomna under tidigt 1900-tal fram till 1930-talet. De håller överlag en god arkitektonisk kvalitet och är hantverksmässigt utformade, huvudsakligen i tegel. Byggnadsstrukturen binds ihop av gatstensbelagda gator som slingrar sig förbi byggnaderna och ger upphov till platser och

oväntade prång. Den centrala Kopparlundsgatan bildar en nordsydlig axel i bebyggelsestrukturen. I kärnan finns grönska som förstärker miljöerna, vildvin på fasader, alléer och träd som minner om äldre bruk av platsen.

Den stora industrihallen i söder, uppdelad i flera skepp, uppfördes ursprungligen av ASEA mellan 1899 och 1947 och skapar uppskjutande fasader som kräver plats omkring sig. Skeppet längst i söder, som är det senast uppförda, ger ett monumentalt intryck. Med sin resning och form utgör den en märkesbyggnad för hela stadsdelen. Även Arvidverkstaden från mitten av 1930-talet, belägen utmed Pilgatan, har ett monumentalt yttre och en framträdande plats i stadsbilden. [...]

De storskaliga "ruffa" industrihallarna, som snarare är skapade efter behov av större produktionsmaskiner än för människors behov, är främst belägna i områdets norra del. [...]

Teglet dominerar i området. Tegelfasaderna är varierande och typiska för olika tids-epoker. Här finns fasader som lånat sin form från medeltidens tegelarkitektur, vilket var typiskt för det sena 1800-talets industriarkitektur. Byggnaderna från 1940- och 50-talen är snarast funktionalistiska i sin avskalade fasadarkitektur. [...]

En viktig utgångspunkt för både beskrivningen av Kopparlunden och utformningen av kommande detaljplaner och handläggningen av framtida bygglov är de värdebärare som identifierats i den befintliga bebyggelsen. De ligger även till grund för hur områdets kulturhistoriska värden skall tas tillvara i den framtida planeringen. Följande värdebärare har identifierats inom Kopparlunden som helhet:

Berättelsen om Kopparlunden och dess historia

Det är inte bara de fysiska spåren från industrin i Kopparlunden som återstår. Det finns immateriella värden och berättelser om Kopparlunden som i möjligaste mån ska tas tillvara vid den fortsatta utvecklingen av stadsdelen. Sådant kan t ex vara industrihistoriska visningar av området, utställningar, insamling av berättelser, konst i området.

Gatu- och platsstrukturen i kärnan - en färdig struktur

Gatu- och platsstrukturen i kärnan är färdig och väl avvägd. Den ger ett sammanhållet uttryck som ramar in av befintliga byggnadsvolymer. Den skapar intressanta gångstråk och små platsbildningar. Strukturen skapar oväntade platser bakom husväggar och gathörn. Idag är både gator och gatufasader ödsliga, platserna används till bilparkering. I framtiden finns en mycket stor potential i dessa för att ta tillvara och för att skapa levande stadsrum.

God arkitektur från främst 1900-talets första decennier

Det tidiga 1900-talets industribyggnader, rikt dekorerad tegelarkitektur med historiserande stilar. Byggnaderna speglar sin tids industriarkitektur. Verkstäderna skulle utstråla kvalitet. Man använde nya konstruktioner (stålskelettstomme).

Kopparlundens årsringar och dess avläsbarhet

Byggnader från olika tidsperioder visar på kontinuiteten i industrins utveckling.

Centrala nordsydliga stråket – Kopparlundsvägen – genom kärnan

Den nordsydliga Kopparlundsvägen skär centralt genom den relativt intakta kärnan av Kopparlunden. Stråket har tidigare delat industribyggnader och arbetarbostäder men även fungerat som en bruksgata genom området. Utmed stråket finns välbevarad historisk bebyggelse som utgörs av homogent färgade tegelfasader i mänsklig höjdskala. Utmed stråket finns små viktiga platser och grönska på fasader men även alléer som förstärker uttrycket. I flera av husen finns utåtriktad verksamhet.

Kontrasten i skalan hos byggnaderna

Kopparlunden ger uttryck för en skarp och intressant kontrast mellan de enorma byggnadsvolymer i söder och norr och de mer mänskliga byggnadsvolymer i den centrala kärnan. De största hallarna är byggda för maskiner, de sträcker sig över flera kvarter och de höga fasaderna bidrar till stadens siluett. I Kopparlundens kärna har bebyggelsen en lägre och mer homogen skala. Den skiftande skalan i byggnaderna visar på utvecklingen av området. De kvarvarande byggnadernas mäktighet uttrycker ett maktspråk och minner om Kopparlundens storhetstid.

En kvarvarande industrikänsla

I Kopparlunden finns fortfarande till viss del känslan av industri och en ruff stil. Delar av gatumiljöer och byggnader är inte så tillrättalagda. På och mellan hus finns utanpåliggande rör, gamla traverser. Industriedetaljer på byggnader som t ex fästansordningar, skyltar, gamla portar är andra exempel.

Industriarvets uttryck i symbolbyggnader och byggnader med en avläsbar historia

Byggnader som tydligt ger uttryck för Kopparlunden och Västerås historia. Byggnader med starka symbolvärden för makt och status t ex huvudkontoren. Mer anspråkslösa byggnader, men med ett tydligt symboliskt värde, t ex vaktkuren i söder.

Värdebärarna utgör kärnan i planprogrammets *Kvalitetsprogram* i vilket riktlinjerna för gestaltningen av den framtida bebyggelsen finns. Här framhålls även vikten av att antikvarisk kompetens deltar i frågor som rör detaljplaner och bygglov, en indikator på områdets kulturhistoriska värden. Som en del av Kvalitetsprogrammet ingår en redovisning av de åtta byggnader som bedömts ha ett *mycket högt kulturmiljövärde och/eller symbolvärde*:

Valsverket – Det stora valsverket har stort symbolvärde då det var Metallverkens första stora industribyggnad. Under 2000-talet har valsverket fått en helt ny inre struktur, medan dess yttre har kvar sin ursprungliga volym, inklusive den tillbyggnad som gjordes på 1930-talet, och karaktär, endast kompletterad med takkupor. Ytterligare tillägg som förändrar byggnadsvolymen och dess karaktär och uttryck tillåts inte.

Emausverkstadens södra skepp – Den jättelika verkstadshallen ger ett monumentalt intryck.

Med sin resning och form utgör den en märkesbyggnad för hela stadsdelen. Byggnadsvolymens karaktär och uttryck bevaras. Nya öppningar – portar och fönster - kan tas upp i fasaden. Det linjespråk som dominerar fasaden ska utgöra grund för framtida förändringar.

Arvidverkstaden – Byggnaden har ett monumentalt yttre och en framträdande plats i stadsbilden vid korsningen Pilgatan/Östra Ringvägen. Invändigt har stora ombyggnader skett.

Byggnadsvolymens karaktär och uttryck bevaras. Nya öppningar – portar och fönster - kan tas upp i fasaden. Det linjespråk som dominerar fasaden ska utgöra grund för framtida förändringar.

Gamla huvudkontoret och vaktmästarbostaden/gamla laboratoriet – Byggnaderna bildar en enhet avgränsade av staketet med murade pelare där den gemensamma trädgården förstärker upplevelsen. De utgör ett viktigt fondmotiv när man närmar sig den inre kärnan från Trefasgatan och har stort symbolvärde. Den sammanhållna kulturmiljöns karaktär och uttryck bevaras. Till- och påbyggnader tillåts inte.

Nya huvudkontoret – Huvudkontoret, som uppfördes 1954, består av två byggnadskroppar ställda i vinkel med en kort förbindelsebyggnad. Byggnaden närmast Östra Ringvägen, med putsade fasader, har en påkostad och välbevarad interiör. Det vinkelställda kontorshuset är ett lamellhus i gult fasadtegel. Arkitekturen karaktäriseras av stram 1950-talsmodernism med hög kvalitet i utförande och materialval. De material som företaget tillverkade - koppar, aluminium, mässing och plast - användes i utformningen och huvudkontoret blev därmed i sig en reklam-pelare för Metallverkens produkter. Huvudkontoret utgör en tydlig symbol för Metallverken som en modern tillverkningsindustri och det är viktigt att också slå vakt om företagets bebyggelse från modernismen. Till- och påbyggnader liksom kompletteringar i anslutning till befintliga byggnadskroppar är möjliga att pröva under förutsättning att de ursprungliga byggnadskropparnas volym, karaktär och uttryck är tydligt avläsbara.

Nya linverket – En stor hallbyggnad med stålstomme och tegelfasader från 1950-talet. Karaktäristiskt för byggnaden är det stora sågtaket, en takform som är kännetecknande för industriarkitekturen ända sedan 1800-talet. Byggnadsvolymens karaktär och uttryck bevaras. Tillägg i form av tillbyggnad, inte påbyggnad, är möjlig att pröva.

Arkivbyggnaden – Uppfördes 1912 i en medeltidsinspirerad tegelarkitektur och användes ursprungligen som arkiv och utställningslokal. Byggnaden har stort symbolvärde och utgör en vacker solitär i anslutning till allén som utgör en nordsydlig axel i strukturen. Till- och påbyggnader tillåts inte.

Vaktkuren i söder – En liten byggnad med stort symbolvärde som stödjer berättelsen om industriområdet Kopparlunden och som snarast har karaktären av "konstverk" i området.

I Kvalitetsprogrammet finns ett antal riktlinjer för den framtida planläggningen och gestaltningen av Kopparlunden. Samtliga riktlinjer står, mer eller mindre, i direkt relation till områdets kulturvärden. Ett flertal av dem har dock större betydelse vid bedömningen av konsekvenserna för områdets kulturvärden.

- Gestaltningen ska tydliggöra tidsgapet mellan historia och framtid.
- Mötet mellan kulturhistoria och nutida tillägg ska inte döljas utan tydliggöras.
- Viktiga och intressanta interiörer, fasader, gaturum och detaljer får inte förvanskas, men kan omvandlas för nya behov och en ny användning.
- Den befintliga strukturen och befintliga byggnader ska utgöra grunden för framtida byggnader och rumsbildningar vilket skapar en småskalighet i horisontalplanet. Gator, platser,

gränder och kvartersstorlekar anknyter till den historiska industrimiljön. I kontrast till denna småskalighet i plan tillåts en ny och avvikande vertikalitet i den framtida bebyggelsen.

- Tillbyggnader och nybyggnader ges en hög arkitektonisk kvalitet där sockelvåningar och allmän platsmark bidrar till liv och attraktivitet.
- Materialval och omsorg kommer vara avgörande för hur samverkan mellan nytt och gammalt kommer att upplevas. Alla framtida tillägg till Kopparlundens historiska bebyggelse måste inta ett förhållningssätt baserat på intensitet i det urbana rummet, uttrycksfullhet i arkitekturen, omsorg kring detaljer och tydlighet i materialval.
- Kvarterens proportioner kommer att kräva okonventionella lösningar, höga byggnader kommer att samsas med låga och Kopparlundens siluett kommer att präglas av variation och egensinnighet.

Riksintresset U24 Västerås stad

Riksintresset Västerås stad är tydligt färgat av industrialismens kulturarv från det sena 1800-talet och framåt. Ett flertal av de utpekade karaktärsområdena har kopplingar till industrin, antingen i egenskap av rena industriområden eller i egenskap av bostadsområden för de anställda vid stadens industrier. Motiveringen av riksintresset är formulerat enligt följande:

Stadslandskap med stadsmiljöer präglade av medeltida strukturer, regleringen under 1600-talet, industrisamhällets stadsbyggande främst i form av industrimiljöer, bostadsområden och samhällsservice från ca 1880-tal – 1940-tal, centrumområde som visar modernismens centrumomvandling från ca 1950-tal – 1970-tal samt av betydelsen som stiftsstad, skolstad och residensstad.

Kopparlunden utgör ett eget karaktärsområde med ett eget uttryck för riksintresset. Texten är formulerad på följande sätt:

Kopparlunden med industribyggnader och kontorsbyggnader i tegelarkitektur från olika perioder och med egna tidstypiska uttryck som visar på områdets utveckling över tid från 1890-talet till 1950-talet. Flera bevarade spår av äldre funktioner så som vaktkur, gasledningssystem och traverser.

Länsstyrelsen Västmanlands län genomförde en fördjupad studie och precisering av riksintresset och dess uttryck 2004. Rapporten *Industrialismens samhällsbyggande i Västerås stad – från 1800-talets slut till 1900-talets början* är, som titeln antyder, avgränsad till industrins bidrag till uttrycken. Således är den av stor betydelse för tolkningen av Kopparlunden i relation till riksintresset trots att det inte omfattade Kopparlunden vid tiden för rapporten.

2013 sammanställde Västmanlands läns museum rapporten *Riksintresset Västerås stad [U24] – Karaktärisering av områden inom riksintresset Västerås stad [U24] efter ny gränsdragning och riksintressebeskrivning* (reviderad 2019). Den preciserar riksintresset och dess delområden efter att Kopparlunden införlivats. Rapporten är därmed viktig med avseende på värdebeskrivningarna av riksintresset.

Tidigare kulturmiljöutredningar

Inför arbetet med de tre nu aktuella planförslagen har följande kulturmiljöutredningar tagits fram:

Kopparlunden Syd: *Kulturmiljöutredning Verkstaden 7 och 8, Kopparlunden Syd*, Stockholms Byggnadsantikvarier 2020

Kopparlunden Mitt: *Kulturmiljöutredning Verkstaden 12–21*, Stockholms Byggnadsantikvarier 2019

Kopparlunden Norr: *Kulturmiljöutredning Verkstaden 16, 17, 18 och 20, Kopparlunden Norr*, Stockholms Byggnadsantikvarier 2019

Som nämnts har ytterligare utredningar genomförts vid tidigare tillfällen. De mest betydande togs fram av Västmanlands läns museum i samband med 1995 års fördjupade översiktsplan:

AB Svenska metallverken i Västerås, Johan Dellbeck 1993

Kopparlunden i Västerås, Kulturhistoriska värden i interiörerna, Anders Franzén 1994

Dessa utredningar låg även till grund för planprogrammet från 2016. En hel del har hänt sedan de upprättades för närmare 30 år sedan, men i stora delar är de fortfarande aktuella. 2012 gjordes dessutom en kompletterande utredning av Stiftelsen Kulturmiljövård som en del av programarbetet. Den karaktärisering av Kopparlunden som beskrivs i planprogrammet bygger på de värden de tre utredningarna redovisar tillsammans.

De sex utredningar som genomförts mellan 1993 och 2020 ger en väldokumenterad bild av områdets historik och byggnader från slutet av 1800-talet till idag. Däremot hanteras miljön i övrigt mer översiktligt. Sammantaget ligger de till grund för de kulturhistoriska värden som identifierats i Kopparlunden.

Behovet av att utvidga riksintresset baserades till stor del på de värden som identifierats i de tidigare utredningarna, men det huvudsakliga motivet var en vedertagen uppfattning om Kopparlundens roll för Västerås stads historia. Inför prövningen av beslutet sammanställde Västmanlands läns museum rapporten *Riksintresset Västerås stad [U24]* (reviderad 2019). Rapporten är en del av det fördjupade kunskapsunderlag som togs fram under Länsstyrelsen Västmanlands översyn av hela riksintresset. Beslutet om en utvidgning fattades i juni 2018.

Del 3 – Konsekvensbedömning

Planförslagen i relation till översiktsplanen och planprogrammet

Planförslagen ligger i linje med översiktsplanens övergripande intentioner, att Västerås skall växa och att ett betydande tillskott av bostäder skall lokaliseras till de gamla centrala industriområdena. Dessa områden bedöms stå för det största tillskottet av ny bebyggelse under den första tillväxtfasen. De kulturvärden som finns på platsen skall tas tillvara och vara en tillgång.

Enligt översiktsplanen skall förändringarna av industriområdena *knyta an till den anda och karaktär som var utmärkande för området när det planerades och byggdes. Kompletterande bebyggelse, förtätning, kan ofta tillåtas. Det förutsätter att såväl stadsplan som byggnader inte förvanskar områdets karaktär.* För Kopparlunden gäller också att särskild hänsyn skall tas till de värden som utgör grund för riksintresset.

Att planförslagen tillmötesgår översiktsplanens övergripande intentioner är tydligt men det finns samtidigt oklarheter kring tolkningen av begreppet värdefull bebyggelsemiljö. Utpekandet av hela området som värdefullt medför att plan- och bygglagens definition *särskilt värdefull byggnad* är tillämplig. Med detta följer, som nämnts, ett förbud mot förvanskning. På denna punkt redovisar planförslagen ett flertal exempel som kan stå i strid med översiktsplanen och PBL 8:13. Det finns även oklarheter kring huruvida planförslagen uppfyller översiktsplanens direktiv att nya stadsplaner inte skall förvanska områdets karaktär.

Planförslagen svarar väl mot intentionerna i planprogrammet vad gäller strukturerna, volymerna, gestaltungsprinciperna m.m. Men planförslagen svarar även relativt väl mot planprogrammets beskrivning av kulturmiljön och tolkningen av dess värden. Planprogrammets beskrivning av Kopparlunden utgår dock i stor utsträckning från dess äldsta del inom Kopparlunden Mitt. Kvalitetsprogrammet talar om rumsbildningar, småskalighet, gator och gränder. Småskaligheten lyfts fram som en viktig karaktärsskapare i områdets kärna och det nord-sydliga stråket genom kärnan, Kopparlundsvägen. De stora verkstadsbyggnaderna i söder omnämns som solitärer och symbolbyggnader med betydelse för stadsbilden och områdets siluett. Verkstadsbyggnaderna i norr, däremot, beskrivs som "ruffa" industrihallar.

Planprogrammet öppnar för omfattande rivningar inom Kopparlunden Norr och Kopparlunden Öst, något som återspeglas i planförslagen. Det kan dock ifrågasättas hur detta förhåller sig till de värdebärare som redovisas i planprogrammet. Med rivningarna försvinner merparten av bebyggelsen från perioden efter 1950 och därmed påverkas *Kopparlundens årsringar och dess avläsbarhet* högst påtagligt. Likaså försvinner en betydande del av den storskaliga bebyggelsen vilket påverkar möjligheten att uppleva *kontrasten i skalan hos byggnaderna*.

Planprogrammet i relation till riksintresset

Formuleringen av karaktärsområdet Kopparlunden inom riksintresset Västerås stad bygger på områdets historiska funktion – industri. Med detta som utgångspunkt avviker planprogrammet i det närmaste helt. Programmet redovisar centrum, bostäder, kontor, skolor m.m. Industriverksamheten är ersatt helt medan möjligheterna till kontor förstärks.

Riksintresset beskriver Kopparlundens bebyggelse som en enhetlig *tegelarkitektur från olika perioder och med egna tidstypiska uttryck*. Planprogrammets riktlinjer för gestaltningen talar för en stor variation i materialvalen: tegel, cortenplåt, aluminium, perforerade plåtar, metallkassetter, glas och trä. Här finns också inslag av putsade fasader. Även i detta avseende avviker planprogrammet från formuleringen av bebyggelsekaraktären inom riksintresset.

Planprogrammet har identifierat och syftar till att bevara kvarvarande detaljer som gaslednings-system och traverser. Dessa äldre bevarade spår lyfts också fram i riksintressets beskrivning av Kopparlunden.

Det bör dock påpekas att planprogrammet antogs innan Kopparlunden infogades i riksintresset.

Stadens siluett i relation till riksintresset

Till skillnad från exempelvis riksintressena *Uppsala stad (C40A)* och *Stockholms innerstad med Djurgården (AB115)* redovisas inte stadens siluett eller betydelsefulla vyer i riksintresset Västerås stad. Stadens siluett är således inget uttryck för riksintresset utan ett allmänt intresse med möjligheten att tolkas beroende av den aktuella frågeställningen. Västerås har redan idag en varierad siluett med ett flertal byggnader med en höjd motsvarande 12–15 våningar. Bland dessa finns några med en placering som gör dem tydliga i stadslandskapet; Ottarkontorets torn, stadshusets torn, Skrapan, domkyrkans torn och det f.d. ångkraftverket m.fl. Till dessa skall också läggas det kommande Piltornet.

Det finns även ett flertal höga hus i andra delar staden varav några är samlade i grupper, bl.a. i närheten av Kopparlunden. I den östra delen av Karlsdal finns fem punkthus med 12 till 14 våningar och i den västra fonden av Varmvalsvägen, inom Herrgärdet, finns ett fristående hus med 15 våningar. I stadsdelarna längre utanför centrum finns likaså exempel på 12–14-våningshus, bl.a. längs Rekylgatan i stadsdelen Haga.

Västerås stad har för närvarande inget antaget strategidokument för höga hus.

Varmvalsvägen västerut med höghuset på Herrgärdet i fonden.

Nollalternativet

Nollalternativet innebär att nuvarande detaljplaner och bestämmelser behålls. Det får följden att området även fortsättningsvis innehåller en blandning av industrier, kontor, handel och kultur. Området fortsätter att präglas av den industriella karaktären, inte bara av byggnaderna utan även av gatorna och de stora asfalterade parkeringsytorna, det lilla inslaget av grönska och kontrasten mellan en tät kärna och vidsträckta ytor runt omkring. De två detaljplaner som gäller för centrala Kopparlunden, motsvarande Kopparlunden Mitt, anger skydds- och varsamhetsbestämmelser för ett flertal av de äldre byggnaderna (dp 1367 och 1665). Resterande delar av Kopparlunden saknar såväl skydds- och varsamhetsbestämmelser som rivningsförbud (dp 144 och 313).

Utan planbestämmelser gällande byggnadernas bevarande saknas ett formellt långsiktigt skydd av områdets karaktär. Rivning av hela eller delar av byggnaderna samt löpande mindre förändringar riskerar att medföra kumulativa negativa konsekvenser för områdets och riksintressets kulturhistoriska värden. De byggnader som saknar skydd riskerar också att på sikt förvanskas i samband med anpassningen till nya verksamheter. Det gäller inte minst de stora byggnaderna, såväl de äldre i söder och öster som de senare byggda i norr. Till detta skall också läggas att de stora och idag tomma industribyggnaderna redan är svåra att fylla med långsiktigt hållbara funktioner, något som på sikt kan leda till ett förfall.

Till följd av att de nuvarande planbestämmelserna endast medger industriändamål i de norra, östra och södra delarna av Kopparlunden innebär nollalternativet med stor sannolikhet att utvecklingen med små nya detaljplaneområden fortsätter. Det kan få stora negativa konsekvenser då varje ny detaljplan skall hanteras för sig. Utan ett grepp över Kopparlunden som helhet riskerar hanteringen av kommande detaljplaner på sikt att förändra områdets karaktär. Förändringen av Kopparlunden – i det avseende som planprogrammet avser – har därtill redan påbörjats genom rivningarna och uppförandet av nya byggnader inom Kopparlunden Mitt.

Några av de byggnader som redan uppförts i Kopparlunden Mitt enligt detaljplanen från 2008. Ytterligare byggnader har tillkommit sedan bilden togs i december 2019. Här finns en k-bestämmelse som säger att fasaden mot Varmvalsvägen skall bevaras, vilket också gjorts.

På längre sikt är bedömningen att nollalternativet kommer att försvaga området värden med risk för att riksintresset skadas (jfr med tabellen på sid 10). På kort sikt är bedömningen att området värden kommer att förbli oförändrade. Mot bakgrund av detta innebär nollalternativet en neutral påverkan på riksintresset under överskådlig tid.

Planförslagen

Under den långa tid som behövs för att bygga upp dagens Kopparlunden har den allmänna teknik- och samhällsutvecklingen medfört stora förändringar av den byggda miljön. Den jämförelsevis småskaliga produktion som fanns i området under industrins första decennier har successivt ersatts av storskalighet till följd av effektivare produktionsmetoder, en större kapacitet och större byggnader. Parallellt har ansvaret för arbetarnas bostäder förskjutits från industrin till allmännyttan och de privata bostadsaktörerna. Det har i sin tur medfört att hela den ursprungliga bostadsbebyggelsen inom området är riven idag. Till detta skall också förändringarna inom transportsektorn läggas. Under början av 1900-talet var järnvägen en naturlig del av Kopparlunden med stickspår till flertalet av områdets byggnader. När lastbilarna tog över allt fler transporter försvann också spåren till förmån för stora asfalterade upplags- och logistikytor.

En ytterligare förändring som satt ett tydligt avtryck i Kopparlunden är den hantverksmässighet som syns i områdets äldre byggnader jämfört med de sent uppförda byggnaderna. Detta speglar i flera avseenden det svenska 1900-talets arkitekturhistoria genom en allt mer rationell byggprocess, nya entreprenadformer och en förskjutning från arkitektonisk omsorg till ingenjörsbaserade systemlösningar.

Resultatet av resonemanget ovan har blivit att Kopparlunden uppvisar stora skillnader i sin karaktär beroende av var i området man rör sig. Fyra karaktärsdrag dominerar, utöver det faktum att Kopparlunden fortfarande är ett industriområde:

- Den täta kärnan med tegelbyggnader i en mänsklig skala, arkitektoniska detaljer, smala gator och småskaliga proportioner.
- De storskaliga strukturerna i norr, öster och söder med långa, breda byggnadskroppar och angränsande öppna asfalterade ytor.
- De stora asfalterade ytorna huvudsakligen använda som gator och parkeringar.
- Frånvaron av grönytor och det förhållandevis lilla inslaget av träd inom ett så stort område.

Kopparlunden är ett område med höga kulturhistoriska värden i den fysiska miljön. Spåren av den tidigare industriverksamheten är tydliga och byggnaderna är i många avseenden välbevarade. Läsbarheten är fortfarande hög och det är lätt att sätta in området i sitt sammanhang och berätta historien kring den verksamhet som en gång låg till grund för att Kopparlunden skapades. Idag är industrin avflyttad och företagen uppköpta och omstrukturerade. Och området står inför en mycket omfattande förvandling. Från att ha varit en tongivande industri för hela Sverige skall Kopparlunden nu huvudsakligen bli ett bostadsområde i likhet med majoriteten av landets alla gamla stadsnära industriområden. Omvandlingen är lika total som självklar men i den ligger också grunden för platsens kulturhistoriska värden – verksamheten. I detta avseende är planprogrammet och planförslagen för Kopparlunden en konsekvens av industrins beslut. Det

som skall bedömas är planförslagets konsekvenser för det som lämnats kvar – *kulturmiljön* – d.v.s. *de avtryck som de mänskliga aktiviteterna genom tiderna avsatt i den fysiska miljön* (Riksantikvarieämbetet 2016).

Till skillnad från gällande detaljplaner, dvs nollalternativet, har avsikten med planförslagen varit att hantera Kopparlunden som en helhet. Även om detaljplanen för Kopparlunden Öst inte varit ute på samråd så har nuvarande fastighetsägare deltagit i resonemangen kring strukturer, volymer och gestaltning samt hanteringen av riksintresset. Ett viktigt skäl till detta är att Kopparlunden Öst på ett naturligt sätt skall kunna infogas i helheten när det väl fattas ett beslut om att en ny detaljplan för området skall tas fram. Ett annat viktigt skäl är att de förändringar som föreslås i detaljplanerna för Kopparlunden Syd, Mitt och Norr inte sammantaget skall omöjliggöra förändringar inom Kopparlunden Öst till följd av de kumulativa konsekvenserna för riksintresset.

Med upprättandet av nya detaljplaner för Kopparlunden ges möjligheten att belägga den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen med q- och k-bestämmelser samt rivningsförbud. Därmed förbättras möjligheterna för ett långsiktigt bevarande väsentligt genom en mer restriktiv bygglovshandläggning. Men q- och k-bestämmelserna minimerar också risken för löpande mindre förändringar som med tiden kan leda till kumulativa negativa konsekvenser för områdets kulturvärden och riksintresset. Planerna redovisar också utformningsbestämmelser för den befintliga bebyggelsen med avsikten att återskapa värden som redan gått förlorade.

Kopparlundens samlade karaktär

Kopparlunden har en varierad karaktär idag som huvudsakligen hålls samman av funktionen som industriområde och de röda tegelfasaderna. Byggnaderna skiftar i storlek och ålder och de centrala delarna av området har en småskalighet och intimitet som står i skarp kontrast till de stora byggnaderna och parkeringsytorna i norr, öster och söder. Allt detta är resultatet av skiftande behov och ideal under en period på över hundra år. Riksintresset tar också sin utgångspunkt i bebyggelsens *tidstypiska uttryck som visar på områdets utveckling över tid från 1890-talet till 1950-talet*.

Planförslagen redovisar omfattande tillägg som på ett tydligt sätt avviker mot den befintliga karaktären. Anledningen är att funktionen som industriområde ersätts av en förtätad, blandad stadsbebyggelse, volymerna och höjderna förändras och fasadmaterialen mångfaldigas. Den idag utspridda och skiftande industribbyggelsen kommer att koncentreras med ett mer påtagligt fokus på områdets 1800- och tidiga 1900-talshistoria. Den bevarade bebyggelsen kommer att upplevas än mer enhetlig och kontrasterna till den nya bebyggelsen kommer att förstärkas. Därtill kommer inslaget av grönska i form av bostadsgårdar, parker och förskolegårdar att tillföra en karaktär som skiljer sig från industrins behov av hårdgjorda, körbara ytor med ett begränsat underhållsbehov.

Befintliga byggnader

Såväl planprogrammet som planförslagen redovisar förändringar som kräver omfattande rivningar av den befintliga bebyggelsen. Det gäller i första hand Kopparlunden Öst som enligt planprogrammet kan komma att förlora alla dagens byggnader. I andra hand gäller det

Kopparlunden Norr som enligt planförslaget endast bevarar tre byggnader. Här framgår det i planbeskrivningen att ett bevarande av de stora industrihallarna försvårar ett genomförande av planprogrammet. Därför avses de att rivas för att istället bereda plats åt ny bostadsbebyggelse. Konsekvensen av dessa rivningar skulle bli att merparten av Kopparlundens bebyggelse från efterkrigstiden försvinner. Därmed försvinner också merparten av alla fysiska spår från industrins sentida historia.

Rivningarna inom Kopparlunden Öst och Kopparlunden Norr svarar väl mot den föreslagna nya kvartersutbyggnaden i planprogrammet. Utöver de tre byggnader som är avsedda att bevaras inom Kopparlunden Norr redovisar inte planprogrammet några kulturhistoriskt värdefulla byggnader i dessa planområden. Däremot framgår det att flera av de berörda byggnaderna har pekats ut som *värdefull* eller *mycket värdefull byggnad* i en av de utredningar som låg till grund för planprogrammet (*Bebyggelseinventering, Stiftelsen kulturmiljövård i Mälardalen 2012*). I planprogrammet hänvisar Västerås stad till att kommunen *gjort en delvis annan bedömning*.

Det finns en grundläggande motsättning i planprogrammets förhållande till Kopparlundens historia i jämförelse med hur riksintresset är formulerat. Planprogrammet tolkar Kopparlunden med utgångspunkt i dess centrala delar. Riksintresset däremot omfattar hela Kopparlunden och hela dess historia från sent 1800-tal till sent 1900-tal. En så pass omfattande rivning inom Kopparlunden Öst och Kopparlunden Norr får därför långtgående negativa konsekvenser för riksintresset även om de ligger i linje med planprogrammets intentioner. Men det är inte bara rivningen som får konsekvenser utan även den nya bebyggelsen. Med närmast uteslutande nya byggnader längs området östra gräns kommer intrycket av Kopparlunden österifrån att helt förändras. Det handlar alltså både om att *fysiska uttryck* försvinner och att *nyttillskott dominerar*.

Rivningen av Emausverkstadens två mittenskepp inom Kopparlunden Syd får stora konsekvenser för byggnadens kulturhistoriska värden men innebär trots detta en begränsad påverkan på riksintresset. Anledningen är att de två yttre skeppen (det södra och det norra) bevaras tillsammans med de västra och östra fasaderna. Därmed bevaras i stor utsträckning upplevelsen av byggnaden när man rör sig i området. Karaktären, strukturen och sambanden är fortfarande läsbara trots att en del av det fysiska uttrycket försvinner. Tilläggen i form av nya byggnader mellan de två bevarade skeppen bedöms inte bli dominerande.

Påbyggnaderna av befintliga byggnader, Arvidverkstaden, Emausverkstaden och det redan påbyggda kvarteret inom Kopparlunden Mitt, är uttryck för en ambition att bevara intrycket av den befintliga miljön i markplanet och samtidigt skapa plats för en påtaglig förändring. Förhållningsättet tydliggör byggnadernas ändrade funktion och kan skapa en effektiv hybrid mellan gammalt och nytt. Med en utformning som tar avstamp i platsens karaktär kan den bidra till att överbrygga kontrasterna mellan Kopparlundens äldre bebyggelse och den nya. Med en allt för avvikande utformning är dock risken stor att tilläggen överordnar sig de befintliga byggnaderna och därmed riskerar nyttillskotten att dominera. Det senare fallet kan medföra negativa konsekvenser för riksintresset.

Med de omfattande skyddsbestämmelser och rivningsförbud som redovisas i planförslagen skapas goda förutsättningar till ett långsiktigt bevarande av Kopparlundens kvarvarande bebyggelse och kulturhistoriska värden. Hanteringen av området som en helhet bidrar också till

likvärdiga bedömningar inom alla detaljplaner, något som försvåras om bedömningarna skall göras med olika utgångspunkt vid olika tillfällen över tid.

Tillämpningen av utformningsbestämmelser för den befintliga bebyggelsen skall inte enbart styra de nya tilläggen, de skall även verka för att byggnaderna återfår mer av sitt ursprungliga utseende vid framtida förändringar. På så vis kan värden återskapas som redan gått förlorade. Denna typ av utformningsbestämmelser finns för Emaus- och Arvidverkstäderna inom Kopparlunden Syd.

Nya byggnader

Planprogrammet för Kopparlunden föreskriver uppbrutna kvarter, tydliga kontraster mellan de befintliga och de tillkommande byggnaderna, höga nya byggnader och variationer vid valet av tak- och fasadmateriäl. Dessa egenskaper är medvetna avvikelser från Kopparlundens karaktär med avsikten att *tydliggöra tidsgapet mellan historia och framtid* samt att *mötet mellan kulturhistoria och nutida tillägg ska inte döljas utan tydliggöras*. Planförslagen avviker på flera punkter från planprogrammet i detta avseende. Utformningsbestämmelserna syftar inte till att skapa den variationsrikedom som planprogrammet förespråkar. Planförslagen tar i större utsträckning ställning för planprogrammets intention att *ny bebyggelse läggs till utan att områdets identitet och karaktär förloras*.

Att planförslagen tydligt förhåller sig till de befintliga byggnaderna är till gagn för kulturmiljön och en förutsättning för att inte den nya bebyggelsen i slutändan skall riskera att dominera över den befintliga. Tillägget av nya byggnader är mycket stort och med det ökar behovet av ett medvetet förhållningssätt mellan gammalt och nytt. Detta gäller särskilt de norra och östra delarna där tilläggen kommer att utgöra den absoluta majoriteten av byggnader när planerna är fullt utbyggda. Inom de centrala och södra delarna blir så betydande delar av den historiska bebyggelsen kvar att den även fortsättningsvis kommer att ha en tydligt framträdande roll.

De nya byggnaderna i Kopparlunden kommer att ta såväl obebyggd mark i anspråk som bebyggd mark. Byggnader kommer att rivas för att ge plats åt nya. Men i några betydande fall kommer nya byggnader även att uppföras där det stått industribyggnader tidigare. De viktigaste exemplen på detta är de nuvarande parkeringsplatserna norr om Varmvalsvägen och mellan Arvid- och Emausverkstäderna. Här har det funnits byggnader som rivits i relativt sen tid men som i planförslagen "återuppförs", om än i en annan skala och med ett annat innehåll (jfr med redovisningen av Kopparlundens utveckling under rubriken *Planstruktur och stråk* nedan).

Av alla de byggrätter som redovisas inom Kopparlunden är det en som sticker ut: det runda parkeringshuset inom Kopparlunden Syd. Denna byggnad tillför en form som är ny i området och som genom sin placering får en framträdande roll i stadsbilden.

Byggnadshöjder och volymer

Kopparlunden färgas redan idag av en stor variation av volymer. I områdets mitt blandas det lilla med det stora medan Kopparlundens norra, östra och södra sidor i det närmaste helt domineras av stora byggnadsvolymer. Med de större volymerna följer i flera fall också högre höjder, tydligast uttryckt i Arvidverkstaden som dessutom är påbyggd. I övrigt är dock bebyggelsen

generellt låg, motsvarande en till fyra våningar. Planförslagen förhåller sig huvudsakligen till de befintliga förhållandena. Den tillkommande bebyggelsen är störst både till volym och höjd i Kopparlundens norra och södra delar. Följden av detta blir att kontrasterna förstärks mellan områdets centrala och de omgivande delarna.

Förnyelsen av Kopparlunden i en större skala har redan påbörjats inom Kopparlunden Mitt. Här har ett flertal nya byggnader tagit plats enligt gällande detaljplan från 2008 (se bilden på sidan 22). Med planförslaget skapar dessa byggnader ett sammanhängande stråk med den nya bebyggelsen på norra sidan av Varmvalsvägen.

Den nya bebyggelsen är generellt smäckrare än den befintliga. Nya funktioner som bostäder och kontor ställer andra krav än tillverkningsindustrin, något som kommer till tydligt uttryck i relationen mellan byggnadernas volymer. Likaså medför det påtagliga skillnader avseende höjderna. Industrin krävde stora sammanhängande ytor i markplanet medan de moderna funktionerna kräver förhållandevis små ytor som dessutom kan staplas på varandra. Den naturliga följd av detta är diametralt olika uttryck i byggnadernas form.

Höjderna i planförslagen avviker tydligt från Kopparlundens industribyggnader men är, med ett fåtal undantag, inte främmande i Västerås rent generellt. Den absoluta majoriteten av de nya byggnaderna har en höjd mellan fem och tio våningar. Därutöver finns tre högre byggnader längs områdets norra gräns (14, 16 och 24 våningar) samt en med tolv våningar inom dp Syd. Det stora antalet högre byggnader inom ett begränsat område är däremot mindre vanligt i Västerås. Jämförbara exempel på denna typ av exploatering finns än så länge endast längs Mälaren, i de framväxande bostadsområdena på Lillåudden och Öster Mälarstrand. Mindre grupper av punkt- och skivhus mellan tio och femton våningar finns däremot i flera av bostadsområdena från 1960- och 70-talen.

Ett genomförande av planförslagen kommer inte bara att bidra till ökade kontraster i bebyggelsen, de kommer även att förtydliga industribebyggelsen i relation till sin omgivning. Enhetligheten kommer att förstärka intrycket av den historiska miljön i kontrast till variationen i den nya bebyggelsen. De höga byggnaderna längs områdets norra gräns förhåller sig dessutom till den storskaliga infrastrukturen på ett annat sätt än dagens byggnader. Och med levande fasader till följd av bostäder och hotell kommer de nya husen att förmedla en länk till Västerås stadskärna på ett helt annat sätt än dagens industribebyggelse. Förändringen kommer att tydliggöra stadens successiva expansion där bostäder och centrumfunktioner tar plats på den mark som historiskt sett varit förbehållen industrin i stadens utkant.

Den höga exploateringen av området är utan tvekan den största förändringen av Kopparlunden. Det relativt glesa och låga industriområdet kommer att kompletteras av ny bebyggelse i sådan omfattning att den riskerar att ta över. Det skulle i så fall kunna medföra att *nyttillskotten dominerar*.

Gestaltning

Materialmässigt är den historiska bebyggelsen i det närmaste helt uppförd av rött tegel. För den nya bebyggelsen redovisar planförslagen en mängd olika fasadmaterier: tegel, puts, trä, plåt av olika slag och glas. I planförslaget för Kopparlunden Mitt anges att de nya fasader som delar

gaturum med de befintliga skall utformas med särskild hänsyn till områdets karaktär. Gårdsfasaderna kan däremot hanteras friare. Inom Kopparlunden Norr betonas vikten av att de uppbrutna kvarteren får en lättare gestaltning än det slutna kvarterets tegelfasader. Skälet är att upplevelsen av dagens bebyggelsestruktur i viss mån skall vara läsbar även fortsättningsvis.

Planprogrammets kvalitetsprogram förespråkar en stor variation avseende både takformer och fasadmaterial, gärna på en och samma byggnad. Variationen har givits ett egenvärde. Nutida tillägg skall tydliggöras och tidsgapet mellan gammalt och nytt skall vara tydligt. Planförslagen intar en annan ställning som i större utsträckning talar för enhetlighet och harmoni med den befintliga bebyggelsen. Motivet är att Kopparlunden skall hanteras som en helhet med stor respekt för karaktären och de höga kulturhistoriska värdena. Dessutom utgör byggnadernas volymer, höjder och funktioner redan en så påtaglig kontrastverkan att den inte måste förstärkas genom valet av avvikande fasadmaterial.

I planförslagen står att *"Ny bebyggelse ska utformas med hög kvalitet, omsorg och varsamhet [...]".* I praktiken är dock valmöjligheterna många till följd av ett stort utbud av bland annat fasadmaterial. Det kan komma att leda till individuella bedömningar och svårigheter att avstyra oönskade byggnadsförslag i bygglovsskedet. Trots goda intentioner finns utrymme för subjektiva tolkningar vilka riskerar att de högt satta målen för gestaltningen av Kopparlunden äventyras.

Ambitionsnivån i planförslagen är mycket hög och den bygger till betydande del på Kopparlundens kulturhistoriska värden. Strävan mot en harmoni mellan gammalt och nytt avviker från planprogrammets intentioner men det verkar för områdets karaktär. Om ambitionsnivån kan förbli hög genom bygglovsprocessen finns goda förutsättningar att tilläggen kommer att bidra till områdets värden genom att tillföra nya kvaliteter. Då blir inte heller kontrasterna ett egenvärde utan en konsekvens av förvandlingen från industriområde till en blandad stadsbebyggelse.

Planstruktur och stråk

Kopparlunden är ett område vars struktur vuxit fram ur ett behov med få fasta förhållningspunkter. Byggnadernas storlek och innehåll har helt styrts var de placerats och hur de orienterats. Idag är Kopparlunden ett stort område som vuxit fram i en ständig förändringsprocess färgad av både uppförandet och rivningen av byggnader. Den ursprungliga struktur som fanns styrdes av ett antal olika faktorer vilka i flera fall är borta idag. Exempelvis är stora delar av Kopparlundsvägen (tidigare Emausvägen) och dess allé borta. Ursprungligen fungerade denna gata som ryggraden i området, från arbetarbostäderna i norr till kontoret och Emausverkstaden i söder. Inslaget av bostadshus både längs Östra Ringvägen och järnvägen skapade en variation som sedan länge försvunnit. En ytterligare faktor som styrde den ursprungliga strukturen var möjligheten att nå byggnaderna med järnvägen. Av det syns ingenting idag. Behoven har förändrats och med dem har infrastrukturen gjorts om, byggnader rivits och uppförts och strukturen successivt förändrats.

Det Kopparlunden nu står inför är en genomgripande, planerad strukturförändring av ett helt annat slag än tidigare. Och i en helt annan skala. Industriområdet skall förvandlas till en stadsmiljö med kvarter, gator och torg. Asfalterade transportytor skall ersättas av parkstråk och

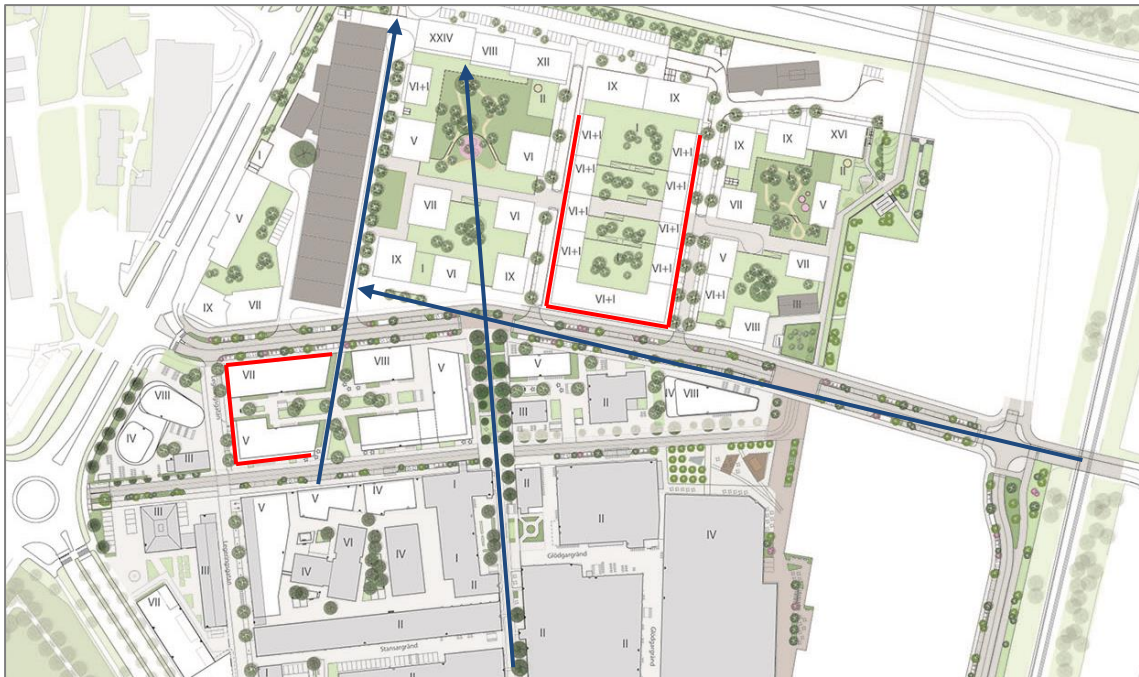
upplagsplatser skall ersättas av förskolegårdar. Och i norr och söder sker en omfattande förtätning när kontor- och bostadshus tar plats på dagens vidsträckta parkeringsplatser. Det stora inslaget av grönska kommer likaså att få påtagliga konsekvenser för upplevelsen av området. Från att ha varit praktiskt och rationellt blir det nu emotionellt och ombonat. Mot bakgrund av detta kan det konstateras att omläggningen från industri- till bostadsområde medför grundläggande förändringar alldeles oavsett tilläggs storlek.

Med planförslagen förändras inte strukturen mer än marginellt i områdets centrala delar. Den äldsta bebyggelsen bevaras och därmed också gatorna och stråken. Kopparlundsvägens historiska sträckning norrut förstärks genom öppningen in i kvarteret norr om Metallverksgatan. Dessutom öppnas en passage genom Emausverkstaden vilken kommer att fungera som en förlängning även söderut. Den nuvarande öppna asfalterade ytan mellan valsverket och smältverket i öster omvandlas till en park. Längs Östra Ringvägen rivs laboratoriet och ersätts av ett nytt hus i liv med gatan. Det förändrar kvarterets struktur men bygger vidare på principen att uppföra byggnader längs områdets västra gräns. Samma princip föreslås även vidare norrut längs Östra Ringvägen samt intill linverket, längs Kopparbergsvägen.

Att ytan mellan Arvidverkstaden och Emausverkstaden bebyggs återskapar i viss utsträckning en historisk struktur inom kvarteret som varit försvunnen sedan 1980-talet. Likaså återskapas en del av strukturen norr om Varmvalsvägen då ett nytt kvarter föreslås på platsen för det tidigare rörverket. Att återigen bebygga dessa ytor kan bidra till en ökad förståelse för hur området varit bebyggt tidigare. Den nya bebyggelsens funktioner och volymer kommer däremot inte att verka för Kopparlundens industriområdeskaraktär. Därmed kommer inte heller riksintressets läsbarhet att förstärkas.

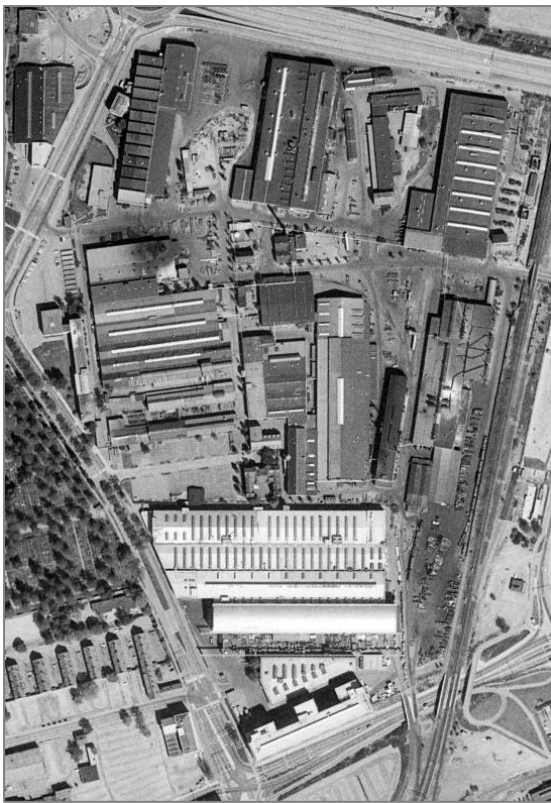
Rivningen av de stora industrihallarna inom Kopparlunden Norr skapar avstånd mellan de byggnader som bevaras. Med ny bebyggelse emellan riskerar sambandet mellan industribyggnaderna att försvagas. Sambandet riskerar också att försvagas till följd av de nya kvarteren mellan Varmvalsvägen och Metallverksgatan. För att motverka detta har kvarteren brutits upp vilket bland annat skapar visuell kontakt mellan den gamla bebyggelsen i Kopparlundens mitt och linverket.

För att kompensera rivningen av den stora industrihallen inom Kopparlunden Norr, det f d plåt- och bandvalsverket, redovisar planförslaget ett bostadskvarter med samma fotavtryck. Detta slutna kvarter, vars utformningsbestämmelser anger rött tegel som fasadmateriäl, skall fungera som en reminiscens av dagens industribyggnad. För att understryka kontrasterna mellan de idag bebyggda och de obebyggda ytorna har de angränsande kvarteren fått en uppbruten struktur. Rivningen av plåt- och bandvalsverket medför negativa konsekvenser för Kopparlundens moderna historia men planförslaget kan bidra till att vidmakthålla en del av läsbarheten i områdets struktur och relationerna mellan olika volymer.

Exempel på planförslagets tillvaratagande och återskapande av historiska samband och strukturer. De blå pilarna redovisar visuella samband med betydelse för upplevelsen av områdets karaktär och länkarna mellan olika byggnader och platser. De röda linjerna redovisar återskapade strukturer i form av nya byggnader på platser där industribyggnader försvunnit eller är planerade att rivas. (Notera att illustrationsplanen är hämtad ur granskningshandlingar och redovisar därför fel våningsantal på några av byggnaderna.)

Järnvägen har varit en grundläggande förutsättning för Kopparlunden som industriområde. Kopplingen till den näraliggande järnvägen finns än idag även om spåren inom området är borta. Med ett genomförande av i första hand Kopparlunden Syd och Kopparlunden Öst riskerar kontakten med järnvägen att försvinna. Tillsammans med bebyggandet av äldre logistiktor försvinner ytterligare delar av den ursprungliga infrastrukturen från Kopparlunden. Med ett påtagligt inslag av grönytor istället för hårdgjorda ytor skapas i detta avseende en framtida struktur som avviker från den historiska. Med det följer en risk för negativ påverkan på riksintressets läsbarhet när strukturerna och sambanden så radikalt förändras.

Utvecklingen av planarbetet med Kopparlunden. Ovan t.v. ett foto från 1975. Ovan t.h. illustration ur planprogrammet 2016. Nedan t.v. illustration ur samrådshandlingarna 2019. Nedan t.h. illustration ur granskningshandlingarna 2020.

Stadsbild

De föreslagna förändringarna avseende höjder och volymer, strukturer och stråk kommer att påverka Kopparlundens stadsbild väsentligt. I det närmaste alla nya byggnader sträcker sig högre än den befintliga bebyggelsen och tillförandet av stads kvarter i området är någonting helt nytt. Inslaget av industribyggnader kommer dock att vara närvarande i större eller mindre omfattning inom alla planområden under förutsättning att delar av den befintliga bebyggelsen bevaras även inom Kopparlunden Öst. Upplevelsen av det f d industriområdet kommer att finnas kvar när man rör sig i markplanet. Och kontrasterna mellan gammalt och nytt kommer att förstärkas.

Den förhållandevis låga bebyggelsen i Kopparlunden gör att området har en tämligen anspråkslös roll i stadsbilden rent generellt. Det finns ingen byggnad som markerar stadsdelen i stadens siluett. Som en konsekvens av den angränsande bebyggelsen i väster, den höga trädbevuxna järnvägsbanken i öster och den nedsänkta E18 i norr upplevs Kopparlunden därför i första hand när man rör sig i det direkta närområdet, längs Östra Ringvägen och Kopparbergsvägen. Ett tydligt undantag från detta är Arvidverkstaden i söder som fungerar som en portalbyggnad till hela området.

Ett fullföljande av planförslagen kommer att påverka Kopparlundens roll i stadsbilden, både generellt och i närområdet. Tillskottet av en samlad högre bebyggelse kommer att tydliggöra Kopparlunden på ett helt nytt sätt. Siluetten kommer att få närmare släktskap med Lillåudden och Öster Målarstrand än både dagens Kopparlunden och Västerås äldre stads kvarter. Tjugofyravåningshuset inom Kopparlunden Norr kommer därtill att bli ett av Västerås högsta.

Tilläggen av nya, högre byggnader längs områdets ytterkanter får konsekvensen att industriområdet minskar till ytan. Det har betydelse för hur det upplevs när man rör sig i Kopparlunden. Planförslagen kommer att leda till att den idag utspridda industribebyggelsen koncentreras huvudsakligen till områdets centrala och södra delar. Tilläggen i områdets ytterkanter får också konsekvenser för upplevelsen av Kopparlunden utifrån då långa delar av gränsen kommer att upptas av nya byggnader. Möjligheten att läsa in industriområdet i stadsbilden minskar vilket påverkar närområdet högst påtagligt.

Förändringarna av stadsbilden kommer att få tydliga konsekvenser för både Västerås och riksintresset. Kopparlunden kommer att ta plats på ett annat sätt än den gör idag. Majoriteten av de nya byggnaderna har en höjd med många motsvarigheter runt om i staden, men antalet inom en begränsad yta blir utmärkande. Därtill kommer Kopparlunden att markeras i stadssiluetten med sitt tjugofyravåningshus.

Risken för kumulativa negativa konsekvenser för riksintresset som helhet bedöms som små. Skälet är att höjderna generellt förhåller sig till dagens högre stadsbebyggelse samt att avståndet till Västerås signaturbyggnader – domkyrkan, Ottartornet, stadshuset och Skrapan – är förhållandevis långt. Mot bakgrund av resonemanget ovan finns dock en risk att *nytillskotten dominerar* inom riksintressets delområde Kopparlunden.

Notera att följande tre vyer redovisar granskningsförslaget. Bilderna är inte justerade efter de revideringar som gjorts av vissa hushöjder inför antagandet av planerna.

Vyer tagna ur Västerås stads 3D-modell som visar Kopparlundens bebyggelse (beige) i relation till den befintliga stadsbebyggelsen. Den övre visar stadsbilden om man befinner sig på stadshustornets tak. Den nedre visar stadsbilden om man tittar ut genom domkyrkans torn i höjd med urtavlor.

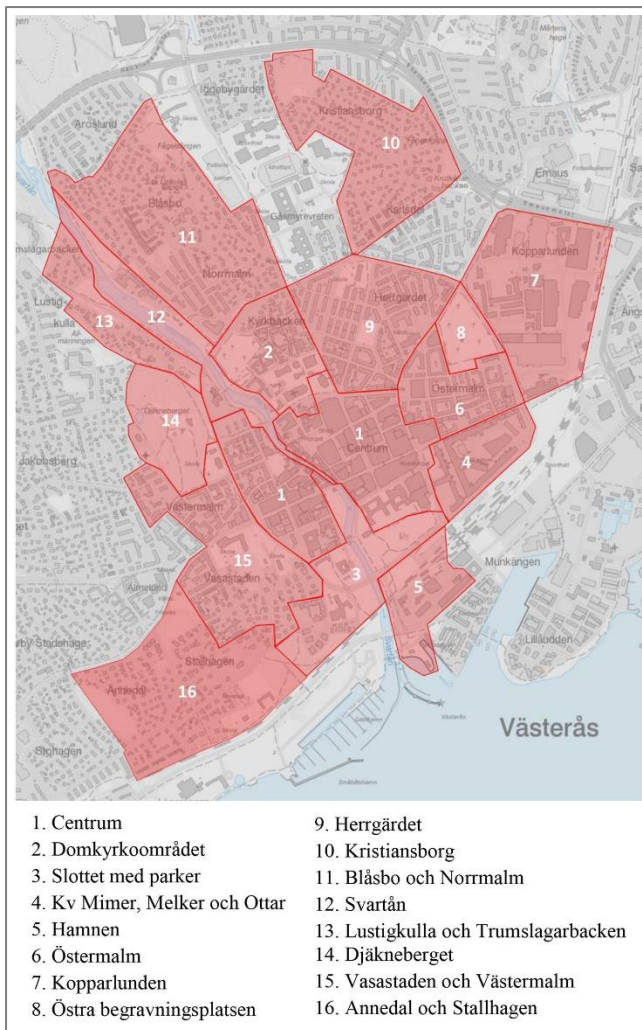

Denna vy visar stadsbilden om man blickar ut från Ottartornets kupol.

Påverkan på riksintressets övriga delområden

Riksintresset Västerås stad är ett komplext och framförallt stort område med ett flertal olika uttryck från sin 1000-åriga historia. Stadens ursprung går att finna längs Svartån omkring *domkyrkoområdet* där det fortfarande finns hus med medeltida delar. Närmare Mälaren ligger *slottet med parker* vars ursprung är än äldre men som fick sin nuvarande storlek huvudsakligen under slutet av 1500-talet. Båda dessa områden utgör egna delar av riksintresset. Området däremellan, det som i riksintresset omnämns som *centrum*, fick sin struktur genom stadsplaner på 1600–1800-talen. Bebyggelsen däremot är av betydligt modernare slag och karaktäriseras i första hand av 1950-70-talens stadsomvandling.

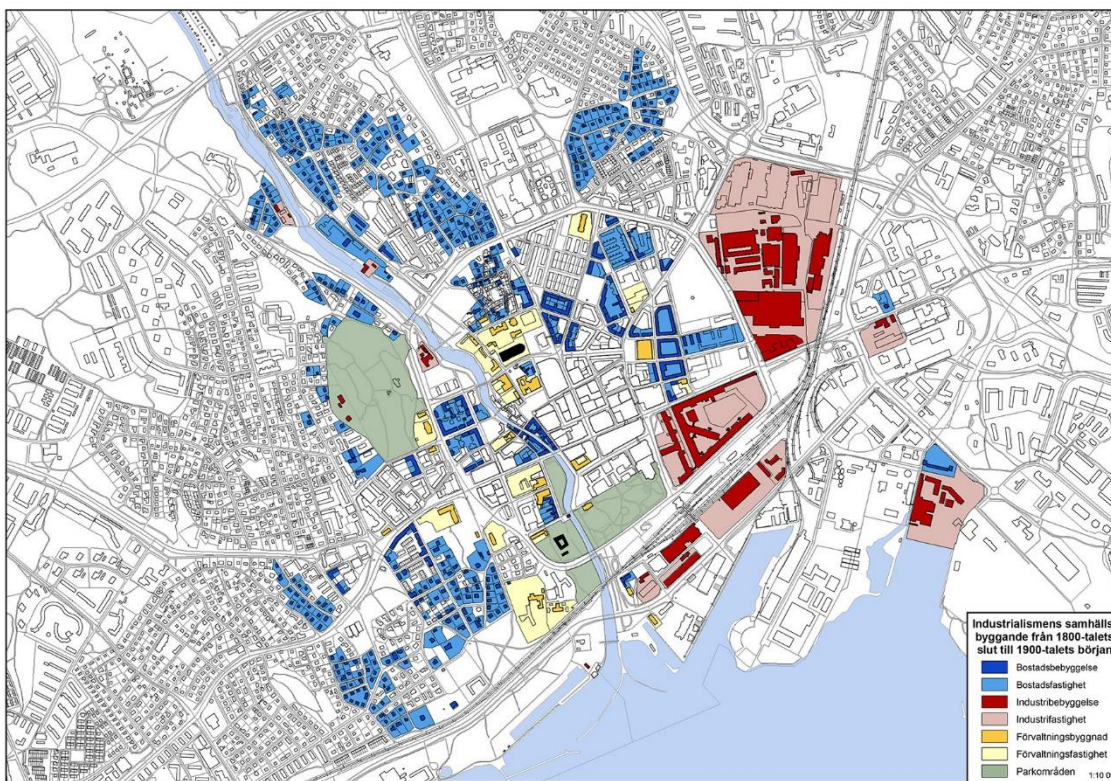
Fortfarande vid mitten av 1800-talet omfattade Västerås stad huvudsakligen det område som planlagts under 1600- och 1700-talen. Men med industrialismens intåg började staden att växa. Mot slutet av 1800-talet startade flera industrier som kom att anställa arbetare till sina fabriker. Det krävde i sin tur nya bostäder när befolkningen på landsbygden i allt större grad sökte sig till städerna. Områden med arbetarbostäder byggdes upp framförallt väster och norr om centrum, men även mellan centrum och Kopparlunden. Idag utgör dessa områden utpekade delar av riksintresset: *Vasastaden och Västermalm, Blåsbo och Norrmalm, Herrgårdet och Östermalm* m.fl. Industriområdena växte i sin tur fram på de östra och södra sidorna. Även dessa är utpekade delområden – eller karaktärsområden – i riksintresset: *kv. Mimer, Melker och Ottar, Hamnen och Kopparlunden*.

Riksintresset Västerås stad med dess sexton karaktärsområden enligt rapporten *Riksintresset Västerås stad [U 24] – Karaktärisering av områden inom riksintresset Västerås stad [U 24] efter ny gränsdragning och riksintressebeskrivning*, Västmanlands läns museum 2019 (rev.).

Stadens tillväxt är nära knuten till industriernas expansion under 1900-talet. Det gör att den är av stor betydelse för Västerås moderna historia och därmed även riksintresset. Detta framgår i länsstyrelsens rapport från 2004. Här beskrivs huvudsakligen perioden från 1800-talets slut till 1900-talets början men avtrycken i stadsmiljön från mellankrigstiden och framåt vittnar om att samma tendenser fortsatte även under 1900-talets senare del. De industriområden som pekats ut skall därför betraktas som delar av en gemensam historia vilka alla bidrar till riksintressets läsbarhet. Industrihistorien pekas också ut som en bärande del av motivet till riksintresset:

Stadslandskap med stadsmiljöer präglade av medeltida strukturer, regleringen under 1600-talet, *industrisamhällets stadsbyggande främst i form av industrimiljöer, bostadsområden och samhällsservice från ca 1880-tal – 1940-tal*, centrumområde som visar modernismens centrumomvandling från ca 1950-tal – 1970-tal samt av betydelsen som stiftsstad, skolstad och residenstad.

Karta hämtad ur *Industrialismens samhällsbyggnad i Västerås stad – från 1800-talets slut till 1900-talets början*, Länsstyrelsen Västmanlands län 2004. Här framgår hur stor del av centrala Västerås som är direkt sprungna ur stadens industrihistoria. De röda är industrier och de blå är bostadsområden med koppling till industrin.

Riksintressets läsbarhet bygger i första hand på de fysiska avtrycken i stadsmiljön samt relationen mellan de olika uttrycken. Industrins avtryck syns inte bara i form av industriområden utan också i bostadsbyggandet, både i egen regi och allmännyttans, samt enskilda byggnader som Melkerkontoret eller Ottartornet. Men här kan också immateriella värden vägas in som till exempel industrins betydelse för den svenska välfärden och det framväxande konsumtions-samhälle som ledde till omvandlingen av bl.a. Västerås stadskärna.

Relationen mellan riksintressets uttryck måste också ses i ljuset av stadens historia. När Kopparlunden etablerades omkring sekelskiftet 1900 var det i utkanten av Västerås. Mellan industriområdet och stadskärnan låg den relativt nyanlagda Östra begravningsplatsen och flertalet av byggnaderna i kv. Mimer, Melker och Ottar var ännu inte uppförda. Avgränsningen av riksintresset gör dock att vi endast betraktar en del av dagens Västerås. Riksintresset är en väv av tidsepoker lagda intill varandra vilka alla bidrar till helheten. Därför påverkas också helheten vid förändringar i dess ingående delar.

Tre av de delområden som angränsar till Kopparlunden: Herrgårdet, Östermalm och kv. Mimer, Melker och Ottar, har alla starka kopplingar till den gemensamma industrihistorien genom sin kvarvarande bebyggelse. Här finns såväl industribyggnader som arbetarbostäder och till viss del

finns det också visuella kopplingar till Kopparlunden. Det fjärde: Östra begravningsplatsen, delar gaturum med Kopparlunden och har därmed starka visuella samband. Vid sidan av dessa skall också den östra sidan av centrum och hamnen läggas till. Båda uppvisar industrihistoriska avtryck med relationer till Kopparlunden, om än inte visuella. Riksintressets övriga delområden saknar däremot en tydlig relation med Kopparlunden. Förvisso finns det arbetarbostäder även inom andra stadsdelar men såväl sammanhanget som de visuella kopplingarna är svaga.

En central aktör såväl i Kopparlunden som i Västerås i övrigt är ASEA. Företaget har bidragit med ett betydande avtryck i riksintresset. Inom delområdet centrum uppfördes Melkerkontoret och på Östermalm byggdes arbetarbostäder. ASEA uppförde även verkstads- och kontorsbyggnader i kvarteren Ottar och Mimer. Många av dem betraktas idag som karaktärsbyggnader i Västerås med stor betydelse för såväl stadsbilden som stadens identitet. I Kopparlunden stod ASEA för uppbyggnaden av industrin tillsammans med Svenska Metallverken. Därmed utgör Kopparlunden en del av ett större företagsrelaterat sammanhang inom riksintresset.

Förändringen av Kopparlunden följer den utveckling som redan skett i kv. Mimer, Melker och Ottar. Den tidigare tillverkningsindustrin har flyttat och byggnaderna har bytt funktion. Verkstadsbyggnaderna rymmer numera läns museet, gymnasieskolor och gym m.m. medan kontoren idag används av myndigheter och ett stort antal företag istället för ett. Samtidigt har det tidigare slutna industriområdet öppnats upp och gjorts tillgängligt för allmänheten. En betydande skillnad mot Kopparlunden är att inslaget av nya byggnader är litet. Skälet är att området är betydligt mindre, i det närmaste fullt utbyggt och dessutom infogat i en stadsstruktur redan från början. Till följd av detta har mycket av områdets karaktär kunnat bevaras.

Det industriområde som i riksintresset beskrivs som hamnen är mer fragmenterat än både Kopparlunden och kv. Mimer, Melker och Ottar. Däremot är det relevant i jämförelsen med konsekvenserna av planförslagen för Kopparlunden. I hamnen finns redan idag ett stort inslag av nya byggnader med en betydligt större skala än den historiska bebyggelsen. Likaså skiljer sig de arkitektoniska uttrycken åt i såväl detaljeringsgrad som fasadmaterial.

Förändringarna av Kopparlunden kommer att medföra att det sista historiska industriområdet inom riksintresset omvandlas till en stadsmiljö. Det har redan skett i hamnen och kv. Mimer, Melker och Ottar med olika resultat. Följden blir att de tidigare centrumnära men slutna industriområdena blir en del av den blandade stadsbebyggelsen. Utvecklingen må vara ofrånkomlig men påverkan på Västerås stadsbild är ändå omfattande.

Från riksintressets övriga delområden blir förändringen mest påtaglig sett från Östra begravningsplatsen och Östermalm. Här påverkas den visuella kopplingen när Kopparlundens västra sida bebyggs. Den nya bebyggelsen kommer dock inte att vara sammanhängande vilket även fortsättningsvis kommer att medge inblickar från väster. Med undantag för laboratoriet och konferenslokalen är också industribyggnaderna längs Östra Ringvägen och Kopparbergsvägen bevarade. De nya husen kommer dock att vara framträdande genom att avvika både i höjd och gestaltning i relation till den historiska bebyggelsen.

Sammantaget kommer förändringen av Kopparlunden att påverka relationen till riksintressets övriga delområden genom att läsbarheten minskar. Bedömningen är dock att påverkan inte är så omfattande att den påverkar motivet till riksintresset som helhet.

Sammanfattande bedömning

Kopparlunden är ett område med höga kulturhistoriska värden. Det har en central roll i Västerås moderna historia och därför är det också en del av riksintresset Västerås stad. Men Kopparlunden är inte enbart ett industriområde, det är en stadsdel ett stenkast från stadens centrum. Det är ett högtintressant område för stadsutveckling, stort nog att husera tusentals västeråsbor med närhet till skolor, arbetsplatser, restauranger och nöjen. Men förutsättningarna är komplexa. Kompromisser är nödvändiga mellan kulturhistoriska och ekonomiska värden, mellan bevarande och förändring. Därtill kommer behovet av att sanera den gamla industrimarken och skapa sunda och långsiktigt hållbara miljöer för både människor och natur genom att tillföra en grönstruktur som aldrig tidigare funnits. Kulturmiljön har hela tiden varit utgångspunkten och det omfattande arbete som gjorts har strävat efter att skapa balans mellan gammalt och nytt, industri och stadskvarter, bebyggelse och grönstrukturer.

En aspekt som ökat komplexiteten ytterligare är de parallella processer som lett fram till ett planprogram och ett riksintressebeslut som inte fullt ut synkroniserats. De förutsättningar som fanns för förändringar vid planarbetets början har med tiden begränsats till följd av ett betydligt större fokus på områdets bevarande. Det har däremot inte ändrat de förutsättningar som låg till grund för ingångna avtal om exploateringstal och allmän platsmark mellan Västerås stad och fastighetsägarna. Som en följd av att det aldrig gjordes en konsekvensbedömning av planprogrammet har dessutom möjligheten att bevaka flera av kulturmiljöns komponenter försvårats. Inte minst gäller det de omfattande rivningar inom de norra och östra delarna som planprogrammet tog ställning för.

Behovet att nyttja detta centralt placerade område är stort för Västerås stad. Det framgår i översiktsplanen. Oavsett vilken väg förändringen tar så kommer den att ske inom en relativt kort tidsperiod. Vägen framåt styrs av ett stort antal faktorer precis som en mångfald av faktorer lett fram till de detaljplaner som analyserats i detta dokument. Och som de ser ut nu kan de anses uppfylla översiktsplanens strategier för *Balanserad komplettering* och *Kulturarv och utveckling i samklang*. Planförslagen ligger också i linje med planprogrammet för Kopparlunden, men med ett än större fokus och en större respekt för områdets skiftande karaktär. Planprogrammets generaliserade beskrivning av området har kompletterats och nyanserats med betoning på de

Kopparlunden är ett område med skiftande ålder och karaktär, från det tidiga 1900-talets tvåvåningsbyggnader och smala gränder till efterkrigstidens fönsterlösa industrihallar och vidsträckt logistikytor. Det visar på en industri med lång verksamhetstid, en teknikutveckling och en samhällsförändring med viktiga pedagogiska värden. Men även skiftande förutsättningar både för bevarandet och för attraktiviteten i stadsmiljön.

olika förutsättningar till förändring som finns i de fyra detaljplaneområdena.

Planförslagen får ofrånkomligen stora konsekvenser för Kopparlunden som den upplevs idag. Tillskottet av nya byggnader är stort och det kommer att påverka och förändra området i grunden. I praktiken ersätts industrin i betydande delar av ny stadsbebyggelse. Stadskaraktären förstärks när nya kvarter skapar nya gaturum, torg och parker. Dagens till ytan stora men förhållandevis låga byggnader kommer att kompletteras av slankare och högre hus. Det kommer att skapas en konkurrens mellan gammalt och nytt vilken får en rad effekter. Exploateringen ökar markant liksom höjderna och därmed kommer områdets siluett att förändras påtagligt. Men den kommer även att medföra att enhetligheten i den historiska bebyggelsen förtydligas när den kompletteras av en modern bebyggelse med ett friare förhållningssätt till gestaltningen.

Hantering av Kopparlunden som en helhet har dock medfört att vinster för kulturmiljön inom vissa delar av området har kunnat vägas mot eftergifter i andra. Där förlusterna av byggnader är som störst har strukturer med betydelse för upplevelsen återskapats i nya byggnader. Och med hjälp av siktlinjer och stråk har betydelsefulla kopplingar och samband skapats mellan de bevarade byggnaderna. Planförslagen redovisar också omfattande skyddsföreskrifter och rivningsförbud vilka borgar för ett långsiktigt bevarande. Utformningsbestämmelserna för den befintliga bebyggelsen möjliggör i sin tur att värden som redan gått förlorade kan återskapas. Därmed kan också värdena i kulturmiljön förstärkas på sikt.

En ytterligare förtjänst med ett samlat grepp om Kopparlunden är att riskerna för framtida kumulativa konsekvenser för riksintresset kan minimeras. Detta gäller framförallt den kommande hanteringen av Kopparlunden Öst. De ställningstaganden som gjorts i övriga detaljplaner är vägledande för såväl bevarandet av byggnader som principerna för områdets struktur och förhållningssätt gällande volymer, höjder och gestaltning.

Förändringen av Kopparlunden bedöms inte vara så omfattande att den påverkar motivet till riksintresset som helhet. Det som avses i formuleringen "*industrisamhällets stadsbyggande främst i form av industrimiljöer, bostadsområden och samhällsservice från ca 1880-tal – 1940-tal*" uttrycks fortfarande i Kopparlunden tillsammans med övriga industrianknutna områden. Däremot är förändringen av delområdet Kopparlunden så pass omfattande att den bedöms som en försvagning av områdets värden med risk för att riksintresset skadas. Läsbarheten försvagas som en följd av ett stort tillskott av ny bebyggelse inom området, att den nya bebyggelsen reser sig påtagligt högre än den befintliga samt att områdets industrikaraktär till stora delar ersätts av en stadskaraktär. I praktiken minskar också ytan för industriområdet när nya stadskvarter skapas i norr och öster.

Kombinationen av att riva befintliga byggnader och tillföra så mycket nytt inom Kopparlunden Norr medför en risk att *nyttillskott dominerar över eller släcker ut de karaktärsdrag och samband som är avgörande för riksintresset*. Anledningen är att en betydande del av Kopparlundens moderna historia går förlorad. Planförslaget redovisar dock en bebyggelsestruktur med tydlig koppling till den befintliga vilken kommer att bidra till att sambanden mellan de olika volymerna kommer att kunna läsas. Intrycket förstärks av tydliga utformningsbestämmelser avseende valen av fasadmateriell. Därmed kan en del av läsbarheten bevaras.

Bedömningen att riksintressets värden försvagas förutsätter att den totala rivning som planprogrammet redovisar för Kopparlunden Öst inte genomförs. Skulle den fullföljas är bedömningen att förändringen är en förvanskning. Det skulle i så fall medföra risken för påtaglig skada på riksintresset.

I jämförelse med nollalternativet bedöms konsekvenserna för riksintresset som likvärdiga på sikt. Hanteringen av Kopparlunden som en helhet har inneburit stora eftergifter för kulturmiljön men även påtagliga vinster. En fragmenterad hantering av området under längre tid riskerar att leda till kumulativa negativa konsekvenser med samma resultat – att riksintresset skadas. På kort sikt framstår däremot nollalternativet som bättre för kulturmiljön.

	Förändring						
Områdets värden kommer att	förädlas	förökas	förstärkas	förbli oförändrade	försvagas	förvanskas	försvinna
Innebörd	förbättring			neutral påverkan	skada	påtaglig skada	
Förhållnings-sätt	Inspirera - stärka Berika			Hänsyn Bruka varsamt	Hindra - lindra Minimera skadan	Ej tillåtligt Undvika skadan	

Samlad bedömning av planförslagets påverkan på riksintresset Västerås baserad på *Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6 § miljöbalken – Handbok* (Raä 2014-06-23).

Riktlinjer vid den framtida planeringen av Kopparlunden Öst

Den utgångspunkt som gäller för Kopparlundens östra sida idag är att hela det kvarvarande området skall detaljplaneras som Kopparlunden Öst. Nollalternativet kan dock komma att gälla under lång tid framöver och med det helt andra förutsättningar än de som kommer att gälla med planförslagen för resterande Kopparlunden i framtiden. Det östra området kommer även fortsatt vara ett industriområde rent juridiskt och därmed finns en risk för att nya mindre detaljplaner kan komma att bli aktuella. Dessutom saknas möjligheterna att reglera kommande bygglov med q- och k-bestämmelser. Det kan leda till löpande mindre eller större förvanskningar över tid. På sikt kan förändringarna komma att få negativa konsekvenser både för Kopparlunden som helhet och riksintresset.

En tillämpning av de nya strukturerna och gestaltningen för Kopparlunden Norr skulle vidmakthålla relationerna och sambanden mellan volymerna inom hela norra Kopparlunden. Intrycket av industrihallarna skulle förmedlas i de sammanhållna nya kvarteren både genom volymerna och valet av tegel som fasadmateriell. Det skulle medföra att en del av riksintressets läsbarhet bevaras även inom Kopparlunden Öst, rivningarna till trots.

En avgörande faktor för att undvika att riksintresset påtagligt skadas är att väsentliga delar av smältverket bevaras. Skälet är att det utgör en betydande del av industribebyggelsen inom den östra delen av Kopparlunden samtidigt som dess låga profil möjliggör inblickar österifrån. Därtill skulle ett bevarande av smältverket vidmakthålla kopplingen mellan Kopparlunden och järnvägen, en av de grundläggande förutsättningarna för industrins etablering och tillväxt.

Bilaga 1 – Siktlinjerna i Kopparlunden

Det finns ingen redovisning av vilka siktlinjer som är betydelsefulla för Kopparlunden i riksintressebeskrivningen. Skälet är att siktlinjerna inte är riksintressanta i sig, däremot är de viktiga verktyg för att tydliggöra riksintressets läsbarhet och sammanhang. Därmed kan siktlinjerna skifta beroende av vilka egenskaper eller sammanhang man vill lyfta fram. Beroende av hur frågan formuleras kan de således vara viktiga som underlag vid bedömningen av påverkan på ett riksintresse i samband med förändringar. Frågan om vilka siktlinjer som är de viktiga bör alltid formuleras tidigt för att undvika ett godtyckligt urval vid en framtida konsekvensbedömning.

I handboken gällande riksintressen för kulturmiljö (Raä 2014) framgår att

Landskapets läsbarhet – d.v.s. möjligheterna att förstå och uppleva ett områdes riksintressanta kulturhistoriska sammanhang, såsom det kommer till uttryck i landskapet – är central vid urvalet av riksintressen och därmed även i analysen av en förändrings påverkan på kulturmiljön.

Exempel på siktlinje med betydelse för riksintressets läsbarhet, här längs Legeringsgatan norrut. I fonden syns ett av höghusen i Karlsdal.

Andra exempel på siktlinjer med betydelse för riksintressets läsbarhet. Ovan syns Kopparlundsvägen söderut med arkivet till vänster. Nedan syns Metallverksgatan norrut med Emausverkstaden till vänster.

Ett ytterligare exempel är vyn mellan Arvidverkstaden och Emausverkstaden med stadskärnan i fonden i väster (ovan). Riksintressets läsbarhet är lika viktig när man rör sig i områdena kring Kopparlunden. På den nedre bilden syns Arvidverkstaden och Emausverkstaden från korsningen Pilgatan/Björnövägen.

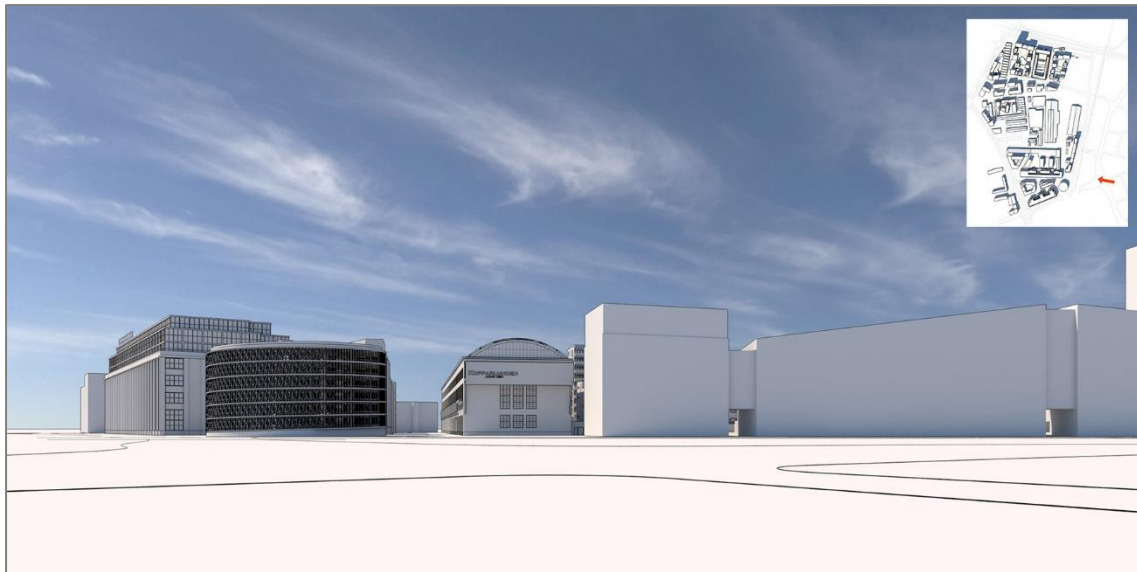
Ett annat exempel på en viktig siktlinje in mot Kopparlunden är den från NV, från Norra Ringvägen. I detta fall som ett panorama med nya huvudkontoret delvis dolt bakom rondellen. Bilden är hämtad från Google Maps 2020-09-26.

För att kunna göra en relevant bedömning av hur förändringen av ett riksintresse kommer att uppfattas, såväl inom som utifrån och in, kan visualiseringar vara till god hjälp. I Kopparlunden hade inte de viktigaste siktlinjerna identifierats i ett tidigt skede, något som medfört att de som nu redovisats inte relaterar till tidigare ställningstaganden. Istället har ett antal siktlinjer plockats ut vilka alla visar betydande nya tillägg och förändringar.

Ambitionen med de redovisade siktlinjerna är att de skall vara tillräckligt många för att risken för godtycklighet skall kunna minimeras. Annars är det lätt att tolka dem som ett urval med intentionen att visa på antingen små eller stora förändringar, större eller mindre påverkan etc. Det slutliga målet, att redovisa hur förändringarna kan komma att påverka riksintressets läsbarhet och sammanhang, har dock varit styrande.

Det är uppenbart att vissa siktlinjer kommer att påverkas mycket medan andra påverkas i mindre omfattning. Oavsett om en tydligt definierad fråga saknas så är det relevant att på ett överskådligt sätt redovisa relationen mellan den befintliga och den tillkommande bebyggelsen om planförslagen realiserar.

Nedan följer ett antal exempel tagna ur den siktlinjeanalys som tagits fram under arbetet med granskningsversionerna av de tre detaljplanerna. Dessa bilder är dock inte helt rättvisande eftersom de saknar all form av vegetation som alléer och solitära träd, terrängvariationer som järnvägsbanken och broar, rondellutsmyckningar m.m. **Inför antagandet av detaljplanerna har vissa hus justerats nedåt i höjd vilket inte heller redovisas i bilderna.**

Vy från korsningen Pilgatan/Björnövägen med Arvidverkstaden längst till vänster.

Vy mot sydost från Östra Ringvägen. Till vänster syns Emausverkstaden och längst bort i bild Arvidverkstaden.

Vy genom den planerade öppningen av Emausverkstadens norra skepp.

Vy längs Kopparlundsvägen norrut in i Kopparlunden Norr med tjugofyrvåningshuset i fonden. Notera att höjden på punkthuset i bildens mitt har justerats nedåt med en våning inför antagandet av detaljplanerna.

Vy från Varmvalsvägen norrut, genom kvarteret, med Linverket i fonden. Notera att den andra byggnaden från höger har justerats nedåt med två våningar inför antagandet av detaljplanerna.

Vy från Norra Ringvägen med Nya huvudkontoret markerad som en grå, fönsterlös låda. Notera att det högsta huset närmast bildens mitt har justerats nedåt med två våningar inför antagandet av detaljplanerna.

Vy från korsningen Varmvalsvägen/Östra Ringvägen längs Kopparbergsvägen mot nordost.

Vy längs Metallverksgatan söderut med smältverket till vänster och valsverket till höger. Den högre bebyggelsen i fonden ligger inom Kopparlunden Syd. Notera att samtliga av de tre högsta byggnaderna i fonden har justerats nedåt i höjd inför antagandet av detaljplanerna. Höghuset till vänster har sänkts med två våningar och de två husen närmast bildens mitt har sänkts med en våning.

Bilaga 2 – Kopparlundens historia

Följande text är hämtad ur *Kulturmiljöutredning Verkstaden 12–21* av Stockholms Byggnadsantikvarier (2020). Den är dock något förkortad och korrigerad.

ASEA och Nordiska Metallaktiebolaget

Västerås blev en industristad på 1890-talet när Allmänna Svenska Elektriska Aktiebolaget – ASEA – och Nordiska Metallaktiebolaget grundades. Elektrifiering av Sverige krävde säker och effektiv kraftöverföring och efterfrågan på koppar blev snabbt mycket stor. Några av ASEAs nyckelpersoner tog därför initiativet till ett nytt bolag för tillverkning av halvfabrikat i koppar och mässing. Det nya bolaget fick namnet Nordiska Metallaktiebolaget och förutom produkter som tråd, plåt, rör, bultar och skruvar som krävdes till ASEAs produktion tillverkades också ammunition.

Industriområdets utveckling började med att den stora verkstadshallen byggdes mellan Kopparbergsvägen och järnvägen. I hallen på 180x46 meter fanns produktionen för basprocesser som smältning, gjutning, valsning och pressning. Efter ett år, i november 1898, startade produktionen av tråd och kablar för kraftöverföring.

På ASEA tillverkades produkter som hade med elektrifieringen att göra. Förutom elmotorer, generatorer, belysningsystem och kraftöverföringsutrustning tillverkades även elektriska lok och spårvagnar, brödrostar och cykellysen. Metallverkens produktion utgjordes till del av halvfabrikat till ASEAs tillverkning där behovet av tråd, plåt och rör var stort. Företaget tillverkade också kraftöverföringslinor, en av de viktiga delarna i elektrifieringsprocessen.

Under första halvan av 1900-talet växte ASEA och Metallaktiebolaget snabbt till koncernliknande bolag. De båda företagen riktade sig mot samma stora kunder – de statliga verk som ombesörjde elektrifieringen av infrastrukturen och telefonnätet; SJ, Vattenfall och Televerket. Till en början var Nordiska Metallaktiebolaget en fristående underleverantör till ASEA, men efter en tid växte bolaget och blev en koncern. År 1907 gick Metallaktiebolaget samman med bruken i Granefors och Skultuna under det nya bolaget Svenska Metallverken. 1910 omstrukturerades företaget och Nya Aktiebolaget Svenska Metallverken bildades. 1914 förkortades namnet till Svenska Metallverken AB.

Expansion under första halvan av 1900-talet

Elektrifieringen kom att skapa omvälvande förändringar av samhället under 1900-talet, och med dessa båda industrier i samma stad blev Västerås något av den svenska elektrifieringens mittpunkt. Metallverken hade också en annan specialitet; ammunition i olika dimensioner, från små patroner till stora kanonhylsor. Just denna tillverkning bidrog till företagets snabba tillväxt under första världskriget. ASEA och Metallverken sysselsatte flera tusen anställda, de flesta inflyttade till Västerås från resten av Sverige men också från andra länder. De behövde bostäder, sjukvård, skolor, mat och rekreation.

När ASEAs verksamhet kommit igång i slutet av 1880-talet köpte företaget en större lantegendom i utkanten av dåvarande Västerås; Emaus gård. Meningen var att bygga arbetarbostäder på en del av marken. Nordiska Metallaktiebolaget fick köpa halva Emaus gård och båda företagen byggde bostäder och fabrikslokaler på sina respektive delar av marken. ASEA uppförde

ett trettiotal monteringsfärdiga kataloghus som beställdes från ett snickeri i Västervik. Metallverkens arbetarbostäder var också monteringsfärdiga men kom från ett snickeri i Katrineholm. I takt med att företagets produktion ökade förvandlades bostadsområdet mer och mer till ett industriområde varpå nya och betydligt enklare verkstäder uppfördes i snabb takt. Hela området var i princip färdigbyggt i början på 1920-talet. Under 1930-talet stod Metallverken för huvuddelen av Sveriges behov av koppar och mässing. 1947 firade företaget 50 år och hade då över 2 000 anställda.

Kopparlunden vid mitten av 1930-talet. Arvidverkstaden håller på att färdigställas och Emausverkstaden består än så länge bara av två skepp (jfr med dagens fyra). Här syns fortfarande allén längs Kopparlundsvägen som ett rakt stråk genom hela området. Dagens tomma ytor närmast järnvägen rymde stickspår till verkstäderna och här fanns också regelrätta bostadskvarter. I den nordvästra delen, längs Östra Ringvägen, fanns ett flertal flerbostadshus med arbetarbostäder. Liknande fanns också på den centrala parkering som ligger inom Kopparlunden Mitt idag. Industriområdet slutade vid denna tid i linje med Varmvalsvägen, bortsett från arkivet och pannhuset (värmecentralen). Foto ur Västmanlands läns museums bildarkiv.

Andra halvan av 1900-talet

Efter andra världskriget fick den svenska industrin ett enormt uppsving. Efterfrågan på världsmarknaden var stor för både ASEAs och Metallverkens produkter, företagen växte och behövde fler arbetare. Konkurrensen om arbetskraften var stor och många företag rekryterade från länder som Finland, Italien och Tyskland. Till Västerås och ASEA kom de första italienarna 1947.

Efter kriget utvecklades också nya material och nya metoder för produktionen. Även efterfrågan förändrades efter den nya tidens behov. Metallverken startade därför tillverkningen av nya aluminiumprodukter i Skultuna. Här gjordes väggfasader, takplåtar, bildelar och hushållsartiklar som kastruller samt aluminiumfolie i det nygamla materialet. Köksutrustning tillverkades också i ett helt nytt material; plast. Metallverken hade egen tillverkning av plastserviser, plastlådor och bunkar för förvaring och tillagning av mat i Upplands Väsby. När Metallverkens nya huvudkontor byggdes 1954 exponerades de material företaget arbetade med. På fasaderna syns aluminium och runt fönstren både aluminium och koppar. Samma material finns också i många detaljerna inomhus.

I takt med att industrierna växte utvecklades Västerås, och var under en lång period en av Europas modernaste industristäder.

Slutet på en era

Under 1960-talet skedde förändringar på marknaden när den internationella konkurrensen blev allt hårdare, något Svenska Metallverken hade svårt att ställa om till. I slutet på 1960-talet såldes därför Metallverken till Gränges som i sin tur köptes upp av Electrolux 1980. Några år senare tog finska Outokumpu över företags kopardel, det som en gång var Metallverken. Men då ansågs det ekonomiskt ogynnsamt att tillverka de tidigare så efterfrågade produkterna i Sverige. Maskinsystemen från Västerås flyttades bland annat till Spanien och USA. Under följande decennier bytte Svenska Metallverken ägare ett flertal gånger och delades upp i mindre produktionsenheter. Idag lever företaget vidare i Sapa, Gränges, Luvatakoncernen och SSAB-koncernen. När Metallverken, som det fortfarande kallades i folkmun, firade 100-årsjubileum 1997, var det i princip redan nedlagt.

ASEA fusionerades 1987 med det schweiziska företaget Brown Boveri & Cie och blev ABB. Idag finns delar av ABB kvar i Västerås men inte inom Kopparlunden.

Kopparlunden som den såg ut i början av 1960-talet innan företagsomvandlingarna påbörjats. Vid denna tid var i det närmaste all mark ianspråktagen för byggnader eller logistik. Ortofoto från www.lantmateriet.se 2021-05-30.